

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**KONKURENCE POSESIVNÍHO GENITIVU A
POSESIVNÍCH ADJEKTIV V SOUČASNÉ
ČEŠTINĚ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Petra Novotná

Učitelství pro SŠ, obor Čj-Ps

Vedoucí práce: PhDr. Martin Prošek, Ph.D.

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 1. června 2013

.....

Děkuji panu PhDr. Martinu Proškovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné připomínky a pomoc při práci.

OBSAH

ÚVOD.....	2
I. Teoretická část.....	4
1. Posesivní adjektiva a posesivní genitiv v českých gramatikách	4
1.1 Druhy adjektiv, genitiv přivlastňovací	4
1.2 Tvoření přivlastňovacích adjektiv	5
1.3 Skloňování posesivních adjektiv	6
1.4 Posesivní adjektiva a posesivní genitiv ve funkci přivlastku.....	6
2. Posesivní adjektiva na -ův, -in, posesivní genitiv	8
2.1 Užívání přídavných jmen přivlastňovacích na -ův, -in	10
2.2 Konkurence posesivních adjektiv a posesivního genitivu	13
II. Praktická část	17
3. Postup při hledání v korpusu	17
4. Cíle výzkumu	25
4.1 Nevyhovující spojení	25
4.2 Vyhovující spojení	30
5. Kvantifikace materiálu	37
6. Charakter materiálu	39
6.1 Pád podstatných jmen	39
6.2 Vztah mezi členy spojení	43
6.3 Původ textu	47
7. Porovnání výskytu posesivních adjektiv a genitivu	51
ZÁVĚR.....	55
RESUMÉ	58
ZDROJE	59

ÚVOD

Tématem diplomové práce je konkurence posesivního genitivu a posesivních adjektiv v současné češtině. Pracovali jsme se synchronním korpusem SYN2010, který je složen z textů z oblasti beletrie, odborné literatury a publicistiky. Pro náš výzkum jsme si zvolili texty z oblasti beletrie, ve kterých mezi členy spojení existují různé druhy vztahů, které mohou být vyjadřovány konstrukcí posesivní adjektivum + substantivum v kterémkoliv pádě nebo substantivum v kterémkoliv pádě + substantivum v genitivu. Z důvodu velkého množství dokladů v korpusu jsme se zaměřili jen na spojení, v nichž se přivlastňuje nějaké osobě (konstrukce obsahují proprium buď ve tvaru posesivního adjektiva, nebo v genitivu). V odborné literatuře se nejčastěji objevují spojení, v nichž se jedná o vztah autorství, který je vyjadřován zpravidla přivlastňovacími přídavnými jmény. Naopak na publicistické texty, a to zvláště z oblasti sportu, má vliv mluvený jazyk komentátorů přímých přenosů závodů či zápasů, kteří se musí vyjadřovat rychle, nemohou o volbě jazykových prostředků dlouho přemýšlet, a proto častěji užívají pro vyjádření přivlastňovacího vztahu posesivní genitiv. Cílem analýzy je zjistit, zda v beletristických dílech převažuje vyjadřování posesivity posesivním genitivem, nebo posesivními adjektivy.

Práci členíme na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se nejprve věnujeme tomu, jak je na posesivní adjektiva a genitiv nahlíženo v českých gramatikách. Zabýváme se tvořením přivlastňovacích adjektiv, jejich skloňováním a také posesivními adjektivy a substantivy v genitivu ve funkci přivlastku. Ve druhé kapitole se zaměřujeme na povahu vztahu složek spojení přídavné jméno přivlastňovací + podstatné jméno, na užívání posesivních adjektiv zakončených na *-ův*, *-in* a rovněž na konkurenci posesivních adjektiv a posesivního genitivu. Vycházíme přitom z článků o posesivitě, které byly publikovány v časopise *Naše řeč*.

Na úvod praktické části řadíme kapitolu s postupem, který jsme použili při hledání v korpusu. Uvádíme poziční tagy (vzorce), pomocí nichž jsme vyhledávali požadované výrazy v korpusovém manažeru Bonito. Jednotlivé kroky postupu doplňujeme příklady, které jsme zaznamenali v korpusu. V následující kapitole nazvané *Cíle výzkumu* popisujeme, jaká spojení jsme z morfologických či syntaktických důvodů nezařadili do výzkumu a jaká naopak jsou předmětem našeho zájmu. Poté přistupujeme k vlastní analýze materiálu, který jsme získali prací s korpusem. V každém oddíle uvádíme příklady spojení,

abychom ukázali konkrétní doklady objevující se v korpusu. Nejprve se zabýváme kvantifikací materiálu, počtem spojení a proprii, u nichž jsme zaznamenali největší množství celkového počtu příkladů. V následující kapitole zkoumáme charakter podkladů podle následujících hledisek: pád podstatných jmen, vztah mezi členy spojení, původ textu. Zjišťujeme, zda se podstatná jména ve spojení s posesivními adjektivy vyskytují v rozdílných pádech, než substantiva ve spojení se substantivy v genitivu. Dále je předmětem našeho zkoumání vztah mezi členy spojení, konkrétně vztah autorský, časový, podmětový a předmětový a také význam spojení. Zde vycházíme z informací, které jsme podali v teoretické části (kapitola 2. *Posesivní adjektiva na -ův, -in, posesivní genitiv*). Rovněž nás zajímá, zda má původ textu vliv na to, kterým prostředkem je vyjádřen posesivní vztah. Na závěr porovnáváme výskyt posesivních adjektiv a genitivu, na konkrétních příkladech dokládáme, u kterých jmen a příjmení převažovala posesivní adjektiva a u kterých naopak posesivní genitiv.

Naším záměrem je tedy zjistit, který způsob vyjádření posesivity je upřednostňován v beletristických dílech, když jsou dodrženy všechny podmínky jak pro užití posesivního adjektiva, tak i posesivního genitivu.

I. Teoretická část

1. Posesivní adjektiva a posesivní genitiv v českých gramatikách

Na úvod pojednáme o tom, jak k vyjadřování přivlastňování přistupují autoři základních jazykových příruček. Tradice zde není jednotná, protože např. *Mluvnice češtiny II*, *Česká mluvnice* B. Havránka a A. Jedličky jej pokládají za kategorii morfologickou, naopak *Mluvnice češtiny I*, *Nauka o českém jazyku* V. Šmilauera, *Příruční mluvnice češtiny*, *Čeština – řeč a jazyk* M. Čechové o něm pojednávají ve slovtvorbě.¹

1.1 Druhy adjektiv, genitiv přivlastňovací

Z významového hlediska se adjektiva dělí na kvalifikační a relační. Kvalifikační adjektiva jsou obvykle neutvořená slova, která vyjadřují vlastnosti substancí, např. *dobrý*, *hluchý*, *malý*, *pilný*, *slepý*, *starý*, *vysoký*. Mívají povahu osobního hodnocení a většinu z nich lze stupňovat. „Relační adjektiva vyjadřují kromě vlastnosti substancí i vztah k další substanti nebo ději, k jiné vlastnosti nebo okolnosti, od jejichž názvů jsou utvořena. Např. *studentský spolek*, *nesplnitelná podmínka*, *novější literatura*, *časté nevolnosti*.“² K adjektivům relačním se řadí rovněž posesivní adjektiva.

Posesivní genitiv označuje příslušnost k předmětu na otázku *čí? čeho?* a vyjadřuje se jím několik druhů vztahů. Vztah vlastnictví (*chalupa souseda Bárty*) je jedním z nich, další jsou např. příslušnost k osobě (*syn krále Ferdinanda*), příslušnost místní (*senior obvodu poděbradského*, *mužstvo lodí*), příslušnost části k celku (*ručička tlakoměru*, *výběžky Karpat*), příslušnost vlastnosti k substanti (*vážnost příhody*, *síla dojmů*, *možnost klidu*).³

¹ *Mluvnice češtiny II*. Academia, Praha 1986. HAVRÁNEK, Bohuslav, JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. SPN, Praha 1988. *Mluvnice češtiny I*, Academia, Praha 1986. ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. SPN, Praha 1982. KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdenka (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, ISBN 80-7106-134-4. ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. ISV nakladatelství, Praha 2000. ISBN 80-85866-57-9.

² KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdenka (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, ISBN 80-7106-134-4, s. 281.

³ ŠMILAUER, Vladimír. *Novočeská skladba*. SPN, Praha 1966, s. 174–175.

1.2 Tvoření přivlastňovacích adjektiv

Jako posesivní adjektiva se označují přídavná jména odvozená příponami *-ův*, typ „*otcův*“, a *-in*, typ „*matčín*“ (u tohoto vzoru se měkčí předchozí souhlásky *d, t, n*), která se v podstatě významově neliší od ostatních desubstantivních relačních adjektiv.

Tvoří se od pojmenování osob obecných, vlastních (rodná jména, příjmení, přezdívky), názvů nadpřirozených a pohádkových stvoření, např. *čertův, černokněžníkův, faunův, vodníkův; Rumcajsův, Šmudlův; Popelčín, rusalčín, Sněhurčín*, dále biblických a mytologických postav (*Achillův, Jupiterův, Mojžíšův*) a rovněž postav literárních, např. *Hamletův, Kecalův, Odysseův*.

Méně často bývají základem přivlastňovacích přídavných jmen názvy zvířat vyšších řádů (*leopardův, tygrův*), zejména chovaných doma, blízkých člověku (*andulčín, jezevčíkův, kocourův, koččín, křečkův*), především mají-li tvorové vlastní jméno, domáckou podobu (*Azorova bouda, běloušův chomout, chlupáčkův koutek, Kdákalčino bidýlko, Puntův pelech*).

Odvozují se často od apelativ rozdílných slovtvorných typů, např. *básníkův, bratrův, cizincův, dirigentův, družstevníkův, letcův, listonošův, masérův, měšťákův, otcův, propagátorův, předsedův, učitelův, žákův*, z feminin: *doktorčín, matčín, nevěstin, pacientčín, pisatelčín, sestřín, učitelčín*.

Pro přivlastňovací přídavná jména jsou základem propria, od kterých se tvoří také druhově vztahová adjektiva zakončená na *-sk(y)*. Jedná se o jména významných historických osobností, *Caesarův, Leninův, Platonův, Šaldův, Wolkrův*, postav z bájí a pověstí, z bible, z pohádek a ostatně i dalších bytostí známých z literatury, např. *Adamův, Ikarův, Robinsonův, Romeův, Spejblův* (viz ustálená spojení jako *Achillova pata, Damoklův meč*). Netvoří se však od vlastních jmen se složeným skloňováním, např. *Němcová, Palacký, Tolstoj* (zde je nahrazuje genitiv singuláru: *Tolstého Vojna a mír, Němcové Babička*).⁴

„Zvláštní funkcí těchto přídavných jmen je pak jejich účast při tvorbě vlastních jmen podle významných osobností, např. *Beringovo moře, Magalhãesův průliv, Markétin ostrov, Mánesův most, Karlova univerzita, Jiráskovo divadlo, Leninova třída, Gottwaldovo nábřeží* atd.“⁵

⁴ *Mluvnice češtiny I. Academia, Praha 1986, s. 368–370.*

⁵ Tamtéž, s. 370.

1.3 Skloňování posesivních adjektiv

Individuálně přivlastňovací přídavná jména se skloňují podle zvláštního typu, smíšeného z dlouhých a krátkých tvarů, přičemž krátké tvary převažují.⁶ Většina tvarů je shodná se substantivy vzoru „pán“, „hrad“, „město“, „žena“, ale vokativ je roven nominativu. Jmenné tvary nepokračují do současné češtiny ve všech pádech; v instrumentálu singuláru maskulin a neuter, v genitivu a lokálu plurálu a v dativu, instrumentálu plurálu jsou tvary složené, se stejnými formanty jako u tvrdého skloňovacího vzoru „mladý“.⁷

1.4 Posesivní adjektiva a posesivní genitiv ve funkci přívlastku

Přívlastek (atribut) s posesivním významem se v češtině vyjadřuje dvěma možnými způsoby, přídavným jménem přivlastňovacím a podstatným jménem ve druhém pádě (např. *otcův portrét* nebo *portrét mého otce*, *Honzíkova cesta k babičce* nebo *cesta malého Honzika k babičce*, *Dvořákova Novosvětská* nebo *Novosvětská Antonína Dvořáka*).

V postupně rozvíjejícím přívlastku vyjádřeném posesivním adjektivem si mluvčí může ve stejném kontextu vybrat, zda řekne *Dvořákovy slavné symfonie*, *slavné Dvořákovy symfonie* či *slavné symfonie Dvořákovy*. Posesivní adjektivum tedy může ve větě předcházet řídicímu substantivu, ale může stát i za ním, aniž by nabývalo aktualizujícího významu. „Stejně jako u ostatních shodných přívlastků platí ovšem i zde zásada, že přívlastek je v prepozici, je-li podstatné jméno rozvito ještě postponovaným přívlastkem substantivním: *Vančurův jevištní debut Učitel a žák*, nikoli *jevištní debut Vančurův Učitel a žák*.“⁸

Přívlastek vyjádřený podstatným jménem v genitivu se ve větě nachází bezprostředně za řídicím substantivem (*slavné symfonie Antonína Dvořáka*). V hovorovém jazyce je běžná i poloha neshodného přívlastku před řídicím jménem: *mého dědečka bratr*, *našeho souseda zahrádka*, *Járy tatínek*.

Jelikož mohou být posesivní adjektiva užita pouze ve funkci holého přívlastku (*Dvořákův koncert*, nikoliv *Antonínův Dvořákův koncert*), je přivlastňovací vztah

⁶ *Mluvnice češtiny II*. Academia, Praha 1986, s. 380.

⁷ Tamtéž, s. 386.

⁸ UHLÍŘOVÁ, Ludmila. *Knížka o slovosledu*. Academia, Praha 1987, s. 48.

vyjadřován podstatnými jmény. Pouze ve vazbě s tvarem *páně* může být rozvitý přívlastek s přivlastňovacím přídavným jménem. Jedná se o relikty z minulosti, kdy má substantivum v genitivu archaickou koncovku *-ě*. Dnes se užitím tohoto substantiva dosahuje stylistického účinku, např. *páně redaktorovo ostré pero, páně inspektorův přísný pohled* (namísto *ostré pero pana redaktora, přísný pohled pana inspektora*).⁹

⁹ UHLÍŘOVÁ, Ludmila. *Knížka o slovosledu*. Academia, Praha 1987, s. 47–48.

2. Posesivní adjektiva na *-ův, -in*, posesivní genitiv

H. Prouzová v článku *Přivlastňovací přídavná jména na -ův, -in v současné češtině*¹⁰ uvádí, že posesivní adjektiva na *-ův, -in* ve spojení se substantivy vyjadřují přivlastňovací vztahy, které jsou různě odstíněné. Ke zjištění druhu vztahů, které přídavná jména přivlastňovací mohou vyjadřovat, je možné použít metodu náhrady: jmenný výraz, kterým je vyjádřen vztah přináležitosti, se zamění za slovesný (např. *učitelova práce – učitel pracuje*).

Rozborem vzájemného vztahu složek spojení podstatné jméno + přídavné jméno přivlastňovací autorka došla k závěru, že oblast vztahů vyjádřenou posesivními adjektivy lze rozdělit do dvou skupin:

1) První skupinu tvoří spojení, která se dají nahradit synonymním výrazem se slovesem *mít*. Podle významových odstínů slovesa *mít* se rozlišují následující podskupiny:

- a) „spojení, v nichž sloveso *mít* má význam ‚držet jako svůj majetek, být majitelem něčeho‘, např. *bratrova zahrada – bratr má zahradu / zahrada, kterou má bratr / zahrada, která patří bratrovi*“.¹¹ Jedná se o vztah vlastnictví.
- b) spojení, ve kterých je verbum *mít* prostředkem pro vyjádření pocitů, stavů, vlastností. Např. *básníkův vliv – básník má vliv / básník ovlivňuje / básník působí*.
- c) spojení, ve kterých sloveso *mít* vyjadřuje příbuzenský či společenský vztah k někomu/něčemu, např. *otcův bratr, plukovníkova žena, režisérův scenárista*.

V prvním typu spojení se jedná o přivlastňovací vztah v užším smyslu, ostatní spojení se označují jako vztahy přivlastňovací v širším smyslu.

2) Do druhé skupiny se řadí spojení substantiva a posesivního adjektiva, jež je možno nahradit obratem s jiným verbem než *mít*.

Při rozboru vztahů, které vyjadřují posesivní adjektiva, lze využít ve druhé skupině nejen měřítko sémantického, ale i syntaktickou stránku spojení.

Ve spojení podstatné jméno + přídavné jméno přivlastňovací se rozlišuje člen **určovaný** (tj. substantivum) a člen **určující** (tj. posesivní adjektivum). „Určující člen se při převedení nevětné (jmenné) konstrukce na konstrukci větnou stává za určitých podmínek

¹⁰ PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na *-ův, -in* v současné češtině. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1964, roč. 47, č. 3, ISSN 0027-8203, s. 129–142.

¹¹ Tamtéž, s. 129.

buď podmětem, nebo předmětem této větné konstrukce aktivní.¹² Jestliže se určující člen spojí s podstatným jménem slovesným, jménem činitelským či konatelským, při převedení nevětné konstrukce na konstrukci větnou se stane podmětem věty. H. Prouzová dokládá **podměťový vztah** následujícími spojeními: *hercovo vyprávění – herec vypráví* (vyprávěl, bude vyprávět); *Kantovo učení, spisovatelův vývoj*.

Ve **vztahu předmětovém** se přídavné jméno přivlastňovací při převedení nevětného spojení na spojení větné stává předmětem aktivní větné konstrukce. Např. *Adenauerovi odpůrci – odporovat Adenauerovi, Eichmannovo dopadení – dopadnout Eichmanna, Haškův čtenář – číst Haška*.

Existují ovšem i spojení, u nichž nelze bez kontextu jednoznačně určit, zda se jedná o vztah podměťový, či předmětový. Například spojení *Gaussovo hodnocení* po převedení na větný celek je možné chápat buď jako podmět větné konstrukce (*Gauss hodnotí*), nebo jako její předmět (*hodnotí Gausse*), resp. jako podmět pasivní konstrukce (*Gauss je hodnocen*).

Z hlediska významového existuje uvnitř druhé skupiny několik vztahů. Nejrozsáhlejší oblast tvoří již připomenutý **vztah původství**, který má různé varianty. Mezi substantivem a posesivním adjektivem „může být vztah autorství (*Čapkova Bílá nemoc, Ibsenova dramata, Včeličkovovo dílo*), jemu podobný vztah mezi postavou díla a jejím autorem nebo představitelem (*Burianův Říha, Rollandův dobrý člověk, Shakespearovy postavy; hereččiny dívčí postavy, Vojanův Hamlet*), dále vztah mezi osobou a jí objeveným (vynalezeným) jevem, věcí (*Boltzmannova konstanta, Nipkovův kotouč, zákon Lambertův*)“.¹³

Mezi členy spojení posesivního adjektiva a substantiva, které vyjadřuje vlastnost, je **vztah nositele vlastnosti**. Např. např. *autorova světovost, básníková velikost, dceřina citlivost*.

Méně často se vyskytují spojení, mezi jejichž složkami je **vztah časový**, např. *Asejevovo dětství, Goethova generace, v době Dullesově*. Jen ojediněle se vyskytují doklady **vztahu místního**, např. *básníková rodná obec, Shakespearův rodný dům*.

¹² PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na *-ův, -in* v současné češtině. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1964, roč. 47, č. 3, ISSN 0027-8203, s. 130.

¹³ Tamtéž, s. 131–132.

Množství spojení není možné významově či syntakticky přiřadit ani k jedné z obou uvedených skupin, z tohoto důvodu je autorka označuje jako **případy přechodné** a dělí je na několik typů. Náleží sem spojení, ve kterých je nějaká skutečnost na počest významného jedince označena jeho jménem, např. *Babiččino údolí*, *Karlova universita*, *Wachtangovovo divadlo*. Dalším představitelem patřícím k přechodným případům jsou spojení typu *básníkův portrét*, *Nerudův pomník*, tedy portrét zobrazující básníka, pomník představující Nerudu. Některá spojení mohou být dvojznačná či trojznačná, protože vyjadřují dvojí až trojí různý vztah. Např. spojení *Mánesův obraz* může mít význam: 1) obraz, který maloval Mánes, 2) obraz, který zobrazuje Mánesa, 3) obraz, který Mánesovi patří. Nejpravděpodobnější je však první možnost, protože věcný význam přídavného jména přivlastňovacího nebo kontext dává přednost jednomu z eventuálních výkladů.

2.1 Užívání přídavných jmen přivlastňovacích na *-ův*, *-in*

„Bližší určení jmenného výrazu jiným jmenným výrazem pro vyjadřování vztahů příslušnosti je možno uskutečnit různými způsoby. Nejčastějším z nich je 2. pád příslušného jmenného výrazu, který se čím dále tím více stává nejobecnějším určením jména.“¹⁴ Pokud je určujícím substantivem obecné nebo vlastní jméno osoby, nahrazuje se za určitých okolností 2. pád přídavným jménem přivlastňovacím. Genitiv bývá v těchto případech rovněž nazýván posesivním, ačkoliv toto označení nepostihuje všechny různé vztahy, jež tento prostředek vyjadřuje.

Okolnosti, za kterých se místo genitivu užívá posesivního adjektiva, jsou podle H. Prouzové tyto:

- 1) V prvé řadě je to **podmínka formálně morfologická**. Přivlastňovací přídavná jména zakončená na *-ův*, *-in* „přivlastňují jedné osobě pojmenované podstatným jménem (rodu mužského životného nebo rodu ženského), např. *chlapcův svetr*, *Martinův sešit*, *dívčina taška*, *Alenino dítě* nebo řidčeji jednomu zvířeti (*kocourkova miska*, *Aranovo křeslo*, *Lízín kobereček*)“.¹⁵

¹⁴ PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na *-ův*, *-in* v současné češtině. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1964, roč. 47, č. 3, ISSN 0027-8203, s. 133–134.

¹⁵ HRDLIČKA, Milan. Palackého spisy. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1999, roč. 82, č. 3, ISSN 0027-8203, s. 166.

- a) Autorka dále píše, že vzhledem k obecným českým jménům se netvoří posesivní adjektiva od substantiv na *-ice* (*domovnice*). Netvoří se většinou ani od přechýlených ženských jmen na *-yně* (*-kyně*), u kterých se při odvozování neodsunuje celá přípona, ale pouze koncovka *-ě* (př. *ministryně* – *ministrynin*, analogicky *vévodkyně* – *vévodkynin*). Ladislav Fuks v románě *Vévodkyně a kuchařka* neuzivá tvar *vévodkynin*, ale podobu *vévodčin* (*před vévodčíným domem, obraz vévodčiny matky, na vévodčině přikrývce*). Vysvětlením může být existence dubletní přípony *-ka* (*přítelka*) k příponě *-(k)yně* přechýlených jmen, od nichž se posesivní adjektivum tvoří sufixem *-in* se současnou palatalizací kmenové souhlásky (*přítelčin*). U slova *vévodčin* ovšem není základové jméno *vévodka* doloženo.¹⁶

Privlastňovací přídavná jména se netvoří od jmen rodu středního (*děvče, děťátko*), od podstatných jmen se složeným skloňováním (*hajný, krejčí*) a od zpodstatnělých substantiv (*cestující, pokojská*).

Z vlastních jmen se netvoří posesivní adjektiva od příjmení a jmen, která mají adjektivní podobu, např. *Novotný, Vrchlický, Jiří, Jiljí*, a od nesklonných příjmení končících na *-ů* (*Janů, Martinů*).

- b) Cizí vlastní jména se rozlišují podle toho, zda jsou ve vyslovované podobě zakončena na konsonant nebo vokál. Jména s konsonantickým zakončením tvoří posesivní adjektiva stejně jako jména domácí (např. *Chopin – Chopinův, Pasteur – Pasteurův, Rusk – Ruskův*).

Jména zakončená na vokály tvoří dvě skupiny. Do první patří propria na *-i* (*Ponti, Verdi*), *-y* (*Kennedy, Bondy*), *-ey* [*-i*] (*Shelley, Pristley*) a *-é* (*Carné, René*), která se v češtině skloňují podle vzorů přídavných jmen (genitiv *Verdiho, Kennedyho, Shelleyho, Carného*). Přestože neexistují formálně morfologické příčiny, které by bránily tvoření posesivních adjektiv od těchto jmen, posesivní podoby *Verdiův, Kennedyův, Shelleyův* se téměř nevyskytují. Obvyklé je užití genitivu: *smrt Mussoliniho, projev Kennedyho*.

Druhá skupina je tvořena jmény zakončenými samohláskou *-e*. Tato jména mají v češtině buď deklinaci podle vzorů podstatných jmen (koncové *-e* se v ostatních pádech odsouvá), nebo se skloňují jako přídavná jména. Posesivní adjektiva „se však

¹⁶ PROUZOVÁ, Hana. Umělčin životopis? *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1986, roč. 69, č. 1, ISSN 0027-8203, s. 54.

tvorí u těchto jmen jen od kmene s odsunutým *-e*, tedy *Goethův Faust, Tschombův puč, Heinova báseň* apod. (ovšem zpravidla jen tam, kde je běžné skloňování *Goethe, Goetha* atd.)¹⁷ Např. proprium *Verne* je zakončeno na tzv. němém *-e*, které se odsouvá při skloňování (*Verne – Verna*) i při tvoření posesivních adjektiv (*Vernův román*).

Od cizích jmen obecných zakončených konsonantem se tvoří přivlastňovací přídavná jména běžně, např. *autorova individualita, bytost virtuosova*.

- 2) Užití posesivních adjektiv je ovlivněno rovněž **podmínkami syntaktickými**. Přivlastňovací přídavná jména se obvykle tvoří od jednoslovného jména a nemají schopnost na sebe vázat rozvíjející člen. Autorka uvádí tři druhy rozvitého substantiva:
 - a) Určující člen bývá rozvitý buď přivlastkem shodným, který může být vyjádřen adjektivem (*zkušený učitel*), substantivem (*soudruh učitel, učitel průkopník*), nebo přivlastkem neshodným (*autor povídky*).

Cizí příjmení, která se skládají ze dvou či třech částí a ze zvukového a grafického hlediska působí v českém prostředí nezvykle, se většinou chápou jako celek. Při skloňování se mění jen poslední složka spojení, rovněž při tvoření přivlastňovacího přídavného jména se přípona *-ův* přidává k poslednímu jménu, viz *de Saussurova škola, van Wijkova práce, Wang Ťing-wejova skupina*.
 - b) Podstatné jméno lze rozvíjet vedlejší větou, eventuálně vazbou polovětnou, např. „...zápas *Mahuleny, změněné* v topol, o Radúzovu lásku...“, „...je třeba připomenout pokusy *Mac Kaye, jenž* využil...“, „Náskok *Melichara, jedoucího* středem dráhy, se zdál nedostizitelný.“.
 - c) Posesivní adjektivum se též neuzívá, pokud je určované jméno rozvito buď jiným přídavným jménem přivlastňovacím, nebo přivlastňovacím zájmenem, např. „Myšlenková trhlina *Kohoutovy* adaptace *Čapka* vyvolá jistě spory.“, „... *jeho* analýza *Vančury* mohla být proto i teoreticky plodná.“.
- 3) O užití přídavných jmen přivlastňovacích rozhodují také podmínky, které Prouzová označuje jako **větně významové a kontextové**. Přivlastňuje-li se určitému, konkrétnímu jedinci, mluví se o tzv. přivlastňování individuálním a to se vyjadřuje posesivními adjektivy. Opakem je tzv. přivlastňování druhové, „kdy jedinec, jemuž se

¹⁷ PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na *-ův, -in* v současné češtině. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1964, roč. 47, č. 3, ISSN 0027-8203, s. 135.

přivlastňuje, je zástupcem, představitelem celého druhu, respektive dané jméno nepojmenovává jedince, nýbrž příslušnou třídu; přivlastňuje se tedy třídě jedinců. Takové přivlastňování vyjadřujeme 2. pádem (tzv. přivlastňovacím), např. *vlohy a zájmy člověka, potulný život herce, úděl ženy, život člověka, právo ženy* atd.¹⁸

Užití posesivního adjektiva závisí rovněž na tom, zda se jedná o jedince známého, který byl již zmíněn, nebo o jedince dosud v dané souvislosti neznámého. V této souvislosti se mluví o otázce určenosti a neurčenosti. Čeština vyjadřuje protiklad určenosti a neurčenosti jen příležitostně, nemá k tomu členy jako např. němčina, a proto využívá též prostředků sloužících k vyjadřování přivlastňovacího vztahu. Ve spojitosti s již známým jedincem se užívá přivlastňovací přídavné jméno, naopak v souvislosti s jedincem, který ještě nebyl zmíněn, přivlastňovací genitiv. O této skutečnosti svědčí např. nadpisy *Nad odkazem umělce, Válečná minulost soudce, Tragická smrt školáka*.

2.2 Konkurence posesivních adjektiv a posesivního genitivu

Volba prostředku pro vyjádření posesivity je v určité situaci ovlivněna několika různými faktory, které se často prolínají a způsobují, že se někdy používá 2. pád místo přídavného jména přivlastňovacího a naopak. Autorka nejprve uvádí činitele, které ovlivňují volbu 2. pádu substantiva místo posesivního adjektiva, poté faktory upřednostňující volbu posesivního adjektiva před posesivním genitivem.

- 1) Činitele ovlivňující výběr genitivu místo posesivního adjektiva, ačkoli jsou pro užití posesivního adjektiva dodrženy všechny podmínky.
 - a) Důležitá je **povaha vztahu** mezi oběma částmi spojení. Jedná se zejména o vztah předmětový a podmětový. Jelikož adresát nemůže někdy bez kontextu jednoznačně rozeznat, zda jde v konkrétním případě o vztah předmětový či podmětový, používá jazyk přivlastňovací přídavná jména a 2. pád k rozlišení. Projevuje se snaha „klást ve vztahu předmětovém 2. pád, např. *kritikové Adenauera, porážka Strausse, propuštění Bayara, svržení Franka* aj., zatímco ve vztahu podmětovém spíše příd. jméno přivlastňovací, např. *Adenauerova orientace, Erhardův nástup, Frankovo*

¹⁸ PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na *-ův, -in* v současné češtině. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1964, roč. 47, č. 3, ISSN 0027-8203, s. 137.

předsednictví, prezidentovy návrhy, Raabova kandidatura atd., a to i tehdy, kde už z věcného významu určovaného členu nebo z kontextu je patrné, o který vztah jde.¹⁹

Zároveň se při vztahu předmětovém uplatňuje také **povaha určovaného podstatného jména**. Ve vazbě se jmény činitelskými se častěji objevují přídavná jména přivlastňovací, zatímco podstatná jména dějová, zvláště slovesná upřednostňují 2. pád, např. *bratrův vychovatel, Eichmannův obhájce, Haškův čtenář × knižní vydání Máchy, porážka Hitlera, svržení Franka*.

- b) Genitiv nahrazuje posesivní adjektiva v případech, kdy se přivlastňuje dvěma osobám, viz ustálené obraty *spisy Marxe a Engelse, cesty Hanzelky a Zikmunda, texty Voskovce a Wericha*.
- c) 2. pád se užívá i ve spojeních typu **jednání Chruščova s de Gaullem**, pravděpodobně z toho důvodu, aby jména obou aktérů byla vyjádřena stejným způsobem. Východiskem spojení je proto spíše konstrukce *jednání Chruščov + de Gaull* než *Chruščov jednal s de Gaullem*.
- d) Volbu posesivního genitivu též ovlivňuje **tvarová harmonie** ve spojeních, v nichž se přivlastňuje několika jedincům, přičemž od některého ze jmen nelze vytvořit (z morfologických důvodů) posesivní adjektivum, např. *na plátnech Slavička, Trampoty a Holého; myšlenky Marxe, Engelse, Lenina a ostatních; zrada Zinověva, Kameněva a Trockého*.

K tvarové harmonii směřuje rovněž užití genitivu, které je způsobeno pozicí určujícího jména v přístavku (jméno v přístavku i jméno, ke kterému se vztahuje, jsou shodně ve 2. pádě). Např. *...spojil učení židovských rabínů s perským dualismem a s myšlenkami řeckých filosofů, především Platona a Aristotela. ...chyby těchto mladých, zejména Jevtušenka, Aksjonova, Vozněsenského aj., daly podnět...*

V tradičních dvouslovných označeních jako *Karlův most, Karlova universita, Tylovo divadlo*, která mají povahu ustálených spojení, užití přídavných jmen přivlastňovacích nekolísá.

2) Činitele ovlivňující volbu přídavného jména místo 2. pádu.

- a) V první řadě je to **srozumitelnost a jasnost vyjádření**. Posesivního adjektiva se užívá i ve smyslu druhového přivlastňování, jestliže je určované jméno dále rozvíjeno. Např.

¹⁹ PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na *-ův, -in* v současné češtině. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1964, roč. 47, č. 3, ISSN 0027-8203, s. 139.

„Vyspělejší názor o *hercově prožitku postavy* a o metodě přetělesnění rozvinul pak o něco později Pavel Durdík.“ (místo řetězení genitivů: *názor o prožitku postavy herce*).

Analogicky se užívají přídavná jména, aby se zamezilo hromadění podstatných jmen ve stejném pádě: „Umělkyně se nebude spokojovat *zobrazováním tragiky hrdinčina údělu*, ale bude se pokoušet...“ (místo: *zobrazováním tragiky údělu hrdinky*).

- b) Ze **zřetele slovosledného** stává posesivní adjektivum zpravidla před určovaným jménem, naproti tomu genitiv za ním. Při důrazu na určované jméno nelze užít 2. pád, protože větný přízvuk je na konci věty, a proto musí být ve spojení vazba s přídavným jménem přivlastňovacím. Např. „Na letošním výroku poroty je sympatické, že před technickou drezurou preferovala *harmonii hráčovy osobnosti*.“
- c) Jako poslední uvádí H. Prouzová případy, kdy se jedná o **projev oslabené normy**. Posesivní adjektiva i genitiv jsou posuzovány jako gramaticky rovnocenné, ale oba prostředky se diferencují a slouží jako stylistické varianty. Např. „*Sepětí spisovatele* se životem určuje jeden hlavní faktor: jak aktivní, jinými slovy jak vysoký je tonus *spisovatelova života* ze společenského a tvůrčího hlediska.“ „...tak třeba *k soše Michelangelově* či *hudbě Beethovena*, jak o tom kdysi snili Marx a Engels.“

V závěru článku autorka pojednává o vztahu mezi přídavnými jmény přivlastňovacími a 2. pádem. „Lze říci, že poměr mezi oběma prostředky, jimiž vyjadřujeme vztahy přináležitosti, tj. mezi přídavnými jmény přivlastňovacími a 2. pádem, není rovnoměrný. Zatímco přídavných jmen přivlastňovacích můžeme užít jen za určitých podmínek, 2. pád jako bezpříznakový prostředek druhového přivlastňování proniká i do oblasti přivlastňování individuálního a nachází zde stále větší uplatnění.“²⁰

J. Novotný v článku *Genitiv v současné spisovné češtině z hlediska její normy a kodifikace*²¹ uvádí, že genitiv přivlastňuje výrazněji než adjektivum, protože stojí zpravidla za určovaným jménem, např. v publicistických textech: *Obě delegace vyjádřily naději, že odchod Franka (proti Frankův odchod) otevře cestu k demokratickému, pokrokovému a svobodnému vývoji ve Španělsku.*

²⁰ PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na -ův, -in v současné češtině. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1964, roč. 47, č. 3, ISSN 0027-8203, s. 142.

²¹ NOVOTNÝ, Jiří. *Genitiv v současné spisovné češtině z hlediska její normy a kodifikace* (in Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti), Academia, Praha 1979, s. 182.

V *Mluvnici češtiny II* jsou uvedeny tři totožné věty, které se liší pouze slovesným rodem:

(1) *Matka má bratra učitele*

(2) *Matčin bratr je učitelem*

(3) *Bratr matky je učitelem.*

„V (1) je v pozici subjektu (tj. v centru pozornosti mluvčího) nositel vztahu posese, v (2) a (3) přináležející substance. (Ve spisovném jazyce se užívá prvních dvou syntaktických konstrukcí.)“²²

Vyjádření posesivního vztahu genitivem substantiva je v této mluvnici z 80. let 20. století hodnoceno jako nespisovné, pokud lze stejné sdělení vyjádřit také posesivním adjektivem. Genitivní konstrukce se užívá v případech, kdy nelze vytvořit přivlastňovací přídavné jméno z důvodů formálních nebo užít z důvodů syntakticko-stylistických.

O možnosti vyjádřit přivlastňování dvěma způsoby nalezneme rovněž zmínku v *Současné stylistice* Marie Krčmové a kolektivu²³. Obě varianty jsou zde považovány za spisovné, nemají slohový příznak. Především v publicistických projevech (např. při sportovních přenosech, komentářích), ale i v odborných vyjádřeních a textech se posesivní vztah vyjadřuje 2. pádem příjmení bez rodného jména, např.: *seznamujeme se s díly Masaryka, život Hoffmanna, branka Haška, práce Mathesia*. Autoři mluvených i psaných sdělení občas všechny tři formy střídají (*Svobodův, K. Svobody, Svobody*), aby se vyhnuli opakování stejného tvaru – nejspíše ze snahy po pestrosti vyjádření.

U obecných pojmenování se naopak místo genitivu substantiva užívá přídavné jméno (*převaha síly – silová převaha*) z toho důvodu, aby se nehromadily tvary 2. pádu a text tak byl srozumitelný.

²² *Mluvnice češtiny II*. Academia, Praha 1986, s. 78.

²³ ČECHOVÁ, Marie – KRČMOVÁ, Marie – MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. NLN, Praha 2008, ISBN 978-80-7106-961-4, s. 144–145.

II. Praktická část

V praktické části práce nejprve uvedeme postup, který jsme zvolili při práci s korpusem, dále se budeme zabývat analýzou získaného materiálu. Provedeme jeho kvantifikaci, poté se zaměříme na charakteristiku vyhledaných spojení a na závěr provedeme porovnání výskytů posesivních adjektiv a posesivního genitivu v beletristických dílech.

Uváděné příklady budou mít rozsah kontextu 50 znaků vlevo a 50 znaků vpravo od hledaného spojení, jejich grafickou stránku nijak neupravujeme (zachováváme mezery kolem diakritických znamének), pouze pro větší přehlednost tučně označíme vyhledané výrazy.

3. Postup při hledání v korpusu

V korpusovém manažeru Bonito jsme si nejprve nastavili, že budeme pracovat s korpusem SYN2010 a rozsah kontextu bude 50 znaků vlevo a vpravo od hledaného výrazu. Zvolením menu Zobrazení > Zdroje a vybráním zdroje opus.txttype_group jsme si u každého konkordančního řádku zobrazili informaci o typu textu, abychom mohli vybrat doklady z oblasti beletrie, které jsou předmětem našeho zájmu.

V první fázi výzkumu jsme se zaměřili na spojení, v nichž je k přivlastňování použit genitiv substantiva. Do dotazovacího řádku jsme zadali, že hledáme substantivum v kterémkoliv pádě + substantivum v genitivu, podle odkazu na internetových stránkách ČNK²⁴ jsme vytvořili poziční tag [tag="N....-----.*"] [tag="NN..2-----.*"]. Zobrazilo se nám 2 770 923 výskytů daného spojení. Např.:

- je , ale přehánět se to nesmí . Mlátit do mrtvol v < **pitevně holí**> , to přece není normální . " " On bije do mrtvol
- V ŠARLATOVÉ ČÁST I (Vzpomínky Johna H. Watsona , < **doktora medicíny**> , bývalého vojenského lékaře) I Sherlock Holmes
- odvahy mého sluhy Murraye , který mě přehodil přes < **hřbet soumara**> a šťastně mě dopravil k britským předním strážím

²⁴ *Poziční morfologické tagy*, [cit. 22. 1. 2013]. Dostupné z: <http://utkl.ff.cuni.cz/~skoumal/morfo/>.

- někomu vznikne podezření třeba až za několik měsíců po < **spáchání zločinu** > .
Na prádle a na šatech toho podezřelého se najdou
- město opustit a žít někde na venkově nebo úplně změnit < **způsob života** > . Zvolil jsem si druhou možnost a začal jsem uvažovat

Ze všech získaných dokladů bylo třeba vybrat takové případy, které lze vyjádřit rovněž spojením posesivního adjektiva se substantivem. Jelikož získaných dokladů je příliš mnoho, bylo třeba výběr zúžit. Omezili jsme se proto jen na spojení, v nichž substantivum v genitivu bude začínat velkým písmenem. Kromě zeměpisných jmen jsme tak získali i jména označující živou bytost, již lze přivlastňovat. Z toho důvodu jsme použili pozitivní filtr, vzorec zněl [tag="N....-----.*"] [lemma="A.*"], substantivum v genitivu začíná na velké písmeno A. Konkordanční seznam obsahoval 19 923 výskytů. Např.:

- bych , že jste se snažil vysledovat zvyklosti slečny < **Ireny Adlerové** > a snad i pozoroval její dům . " " Přesně tak , jen
- rýžová pole a pozdě v noci jsem už byl v bezpečí za < **hradbami Agry** > . Ukázalo se však , že ani tam není příliš bezpečno
- unaven , vydal se ihned na zpáteční cestu přes hory po < **stopách Andělů** > pomsty . Pět dní se plahočil na rozbolavělých nohách
- podrážděných včel . Tu a tam se shromáždily malé < **skupinky Angličanů** > , ale i ty ovládaly jenom nepatrný kousek země ,
- neměli jsme ani potuchy , že on jediný na světě zná < **osud Arthura** > Morstana . Věděli jsme však něco jiného : otce obestírala

Ovšem ne všechna spojení nám vyhovovala. Zcela mimo náš zájem byla spojení, jež obsahovala zeměpisná jména, neboť od nich nelze vytvořit posesivní adjektiva. Ze stejného důvodu jsme museli vyřadit takové případy, ve kterých se jednalo o spojení křestního jména (křestních jmen) a příjmení, příjmení v množném čísle a také o názvy společností. Např.:

- usmál jsem se . " Připomínáte mi Dupina z povídek < **Edgara Allana** > Poea . Neměl jsem tušení , že takoví lidé existují
- událostech souvisejících se zmizením britské bárky < **Sofie Andersonové** > , o neobyčejných zážitcích Grice Patersona na ostrově

- nacházela jediná slečna , která jako by utekla z filmu o < **rodině Adamsových** .> Byla dlouhovlasá , vysoká , neuvěřitelně štíhlá ,
- zprávou nestačil oslnit . Poručík Hrubý zastihl v < **recepti Aurory**> onoho mladíka , který už včera Ondrovi Lekešovi tvrdil
- frekvenci , ale oslovovalo je jako Tempelhof . Žádné < **letadlo Aeroflotu**> by ve snu nenapadlo přistát v západním Berlíně .

U spojení, která obsahují jedince s vojenskou hodností, označení člověka, který studuje, vykonává určité zaměstnání, se nejedná o posesivní genitiv, a proto jsme je dále nezkoumali.

- doklady . Já jsem - tedy byl jsem - osobním asistentem < **plukovníka Abramse**> . Váš ministr Palisser nechal plukovníkovi šest čísel
- nátlakový prvek , tři dny poté znovu zasedl v kanceláři < **kapitána Arnolda**> s profesorem ke konferenčnímu stolu a scéna se opakovala
- Požádal jsem ho , aby mi ještě jednou ukázal fotografii < **studentky Aleny** .> Napadlo mi totiž , že by o ní rád se mnou mluvil
- myslela , že ses vypařila bez placení , " houkla na mě < **číšnice Ambra**> a našťavaně mi vrazila do ruky účet . " Echm . . .
- abychom se na to mohli podívat . Chtějí taky vědět od < **doktora Angela** ,> jak starý mohl Klaus asi tak být a kolik mu mohlo

U vlastních jmen příslušníků obyvatel světadílů, zemí a měst může být základem přivlastňovacího přídavného jména pouze tvar v jednotném čísle. V níže uvedených konkordancích lze spojení s posesivním genitivem vyjádřit rovněž tvarem posesivního adjektiva pouze v příkladech *z pohledu Angličana – z Angličanova pohledu, k tváři Angličana – k Angličanově tváři*. Takových výskytů ovšem bylo pouze minimální množství.

- další , doprava . Právě se tam shromaždovala jiná < **parta Afričanů**> . Oblékali si bundy a jeden z nich je kontroloval
- ozdobené selháním jejich vychvalované dokumentace před < **očíma Američanů**> . A žádná z těch nespočetných osob , s nimiž mluvili

- odlišnosti , ale jen v maličkostech . Koně byli z < **pohledu Angličana**> o něco menší , útlejší , a po padoku je místo bílých
- znovu naklonil svoji vrásčitou tvář až na dlaň k < **tváři Angličana**> . " Vidím , že to vsutku nevíš . Nejsi stoupencem
- jejich myšlenky zpravidla postrádají hloubku . Drtivá < **část Angličanek**> , jak jistě dobře víte , má mimořádně špatné vzdělání

Mezi vyhledanými výrazy jsme zaznamenali rovněž označení muže / ženy / neprovdané ženy s uvedeným křestním jménem či příjmením.

- podezření se pak naprosto potvrdilo podivuhodným zvykem < **pana Angela**> psát na stroji i podpis , neboť to ovšem naznačovalo
- výraz pro ztrátu paměti . Po krátké odmlce se zeptal < **paní Adamsové**> , zda před ní slečna Sainsbury Sealová někdy hovořila
- spolupachatele loupeže Samka , ale ten si příjmení < **slečny Anduly**> také už nepamatoval . Věděl jen , že byla z nějaké

Od příjmení ženy nelze vytvořit posesivní adjektivum. Utvořením přivlastňovacího přídavného jména od typu spojení *pan Angel, slečna Andula* se změni význam určovaného členu, např. u typu *pan Angel – Angelův pán* nabývá substantivum *pán* významu zaměstnavatel (v dřívějším slova smyslu). Z tohoto důvodu nebyly tyto výrazy předmětem našeho výzkumu.

Ke změně významu by došlo také u typu *bratr Anselm*, kde substantivum *bratr* označuje člena náboženské organizace (např. trhnutím procitl do tmy , nezaměnitelného zvuku hlasu < **bratra Anselma**> který vedl zpěv v kněžišti , do divokého pocitu strachu). Spojení *Anselmův bratr* se dá nahradit synonymním spojením se slovesem *mít*, které vyjadřuje příbuzenský vztah k někomu (*Anselm má bratra*). Substantivum *bratr* zde tedy neoznačuje člena náboženské organizace, ale mužského sourozence.

Užití posesivního adjektiva ovlivňují též syntaktické podmínky. Substantivum, které je základem pro posesivní adjektivum, nesmí být rozvíto dalšími členy. Níže uvedené příklady jsme proto nemohli použít v našem výzkumu.

- pokoje a zastaví u poličky , na níž jsou vystavené < **fotky Adama**> jako miminka vedle snímku Cařiných rodičů na oslavě

- Jo , taky sem ke mně . Jestli se tu objeví až po < **odjezdu Alžběty**> s Leškem , aspoň je budu mít kam uložit , ale kdyby
- Poincaré , Beaverbrook . Pangermánské hnutí bylo zčásti < **výtvorem Angličana**> Houstona Chamberlaina . Mezi literárními intelektuály
- neměli jsme ani potuchy , že on jediný na světě zná < **osud Arthura**> Morstana . Věděli jsme však něco jiného : otce obestírala
- šedý plášť . Z úplné mlhoviny jsme tedy dospěli k < **představě Australana**> z Mount Isa v šedém plášti . " " Máte pravdu . "

Z důvodu redukce počtu dokladů jsme se zaměřili na spojení, která stojí v syntaktické pozici na konci větného celku, tedy před interpunkčním znaménkem. Proto jsme zadali nový dotaz [tag="N....-----....*"] [tag="NN..2-----....*"] [tag="Z:.*"], výběr se nám zúžil na 936 771 výskytů. Dále jsme zadali pozitivní filtr [tag="N....-----....*"] [lemma="A.*"] a získali jsme 6 011 spojení. Např.:

- do domu tedy zůstávaly hlavní dveře , jež byly pod < **dohledem Alfreda** .> To umožňovalo policii mít jistotu , že se to dopoledne
- odkazovala synovi , a že se má připravit nová ve < **prospěch Amandy** .> Syn by se v tom případě nepochybně soudil , na to
- Aleksandre ! No to je báječné ! " Osamělý Sibiřan < **jménem Andrej** ,> už pěkně namazaný , potřeboval mluvit s Barleym v
- dočkala opravdové svatby . Frank padl v Americe do < **zajetí Apačů** ,> ale podařilo se mu uprchnout a dostal se zpátky do
- přechází do rukou našich půvabných sestřenek z druhého < **břehu Atlantiku** .> K seznamu trofejí , které si tyto kouzelné vetřelkyně

Jak je patrné z uvedených příkladů, všechny vyhledané výrazy se nedají převést na spojení s posesivním adjektivem. Z výše uvedených jsou to pouze první dva: *pod dohledem Alfreda* – *pod Alfredovým dohledem*, *ve prospěch Amandy* – *v Amandin prospěch*.

V této fázi výzkumu jsme museli přihlídnout k tomu, zda není podstatné jméno rozvito vedlejší větou přívlastkovou, popřípadě polovětnou vazbou. Pokud tomu tak bylo, jako v následujících případech, nebylo možné ze syntaktických důvodů užít posesivního adjektiva místo genitivu.

- hnojivem . Za sebou jsem uslyšela Žofčin výkřik a dunivé < **kroky Alice** ,> utíkající za námi . Anežka v červeném županu s kytíčkami
- břicho Amalie coby modelu stává skutečným vzdutým < **břichem Amalie** ,> milenky a manželky . Johannes nedokáže snést jejich
- na každém programu v rohu obrazovky malý zamrzlý < **obrázek Amelie** -> krásné a mrtvé . Když už to nedokáže dál snášet ,
- Ernest znovu usedl se spokojeným úsměvem na tváři . Po < **svědectví Annie** ,> která vypověděla o nakapaném vosku ze svíce na podlaze
- dopoledne . Už se tam ubírala třetí den po sobě v < **doprovodu Artura**> , který donesl poslední vzkaz slečny Diany do Trafalgarského

Všechny vhodné vyhledané výrazy jsme si zaznamenali a změnili jsme pozitivní filtr na další písmeno v abecedě. U něj jsme si taktéž vypsali několik spojení. Stejným způsobem jsme postupovali u všech písmen v abecedě.

V další fázi jsme si z poznamenaných případů sestavili seznam jednotlivých jmen a příjmení, který čítal **186** položek. U každého vlastního pojmenování osob jsme dále porovnávali počet výskytů tvarů posesivního adjektiva a substantiva v genitivu. Jako příklad uvedeme jméno *Ahman*. Nejprve jsme chtěli zjistit, zda se vyskytuje ve spojení posesivního adjektiva + substantiva na konci větného celku. Vzorec zněl [lemma="Ahmanův"] [tag="N....-----.*"] [tag="Z:.*"]. Při dalším kroku jsme hledali, kolik se v korpusu vyskytuje spojení s genitivem podle vzorce [tag="N....-----.*"] [tag="NN..2-----.*"] [tag="Z:.*"], pozitivní filtr [tag="N....-----.*"] [lemma="Ahman"].

1)

- to ticho . Cítila jsem duté nárazy suti padající na < **Ahmanovo tělo** ,> jak se sypala ze stěny . Povzdechl . Těžce a prudce
- , " dořekla a zvědavě si mě prohlížela , " prý jsi < **Ahmanova nevěsta** ?> " dodala s nádechem jakési mně nepochopitelné drzosti
- Naše pohledy se setkaly . " Miluji tě ! " naznačily < **Ahmanovy rty** .> " Jsi nádherná , dokonalá , krásná ! " zašeptal .
- jen sem , do Iráku . Spokojeně jsem zaregistrovala < **Ahmanův obdiv** .> Veselení a jásot nebraly konce . Služky nosily na

- alejkum , Alláh je milostivý , " a zvědavě se dotkl < **Ahmanovy skvrnky** ,> malého znaménka pod pravým uchem . " Co to dělá ?
- víc než deset poutníků , ale my máme protekci díky < **Ahmanovu původu** .> Zůstaneme tu jen my čtyři a máme k dispozici všechny
- co se dělo v noci , to už Alláh neviděl . Celodenní < **Ahmanova přítomnost** ,> pohled jeho očí , tiché společné posezení , procházky
- , že tuší , nač se ptám . " Identifikoval už někdo < **Ahmanovo tělo** ?> " Miranda polkla a zmateně zamrkala . Moje slova
- Chadídže a Kásimě , které se také usmívaly : " Nosíš < **Ahmanovo dítě** !> " vyprskla nadšeně , zdálo se , že kdyby ta slova
- toho z jejich hovoru nepochytila . Zaslechla jsem < **Ahmanovo jméno** ,> pokus o vyslovení jména mého a pak také slova : Tárik

2)

- Leželo se mi tak příjemně na svalnatém rameni nového < **přítele Ahmana** .> Cítila jsem jemnou kořeněnou vůni mladého mužského
- dní v domě , vím , že jsi nevěsta našeho mladého < **pána Ahmana** .> Chtěla jsem tě poznat " " Neřekli mi o vás ! " vyhrkla
- sebe . Cítila jsem , že nezvyklá svatba se koná na < **přání Ahmana** .> Před salát az-zuhr pro mě přišly ženy , vedla je
- jsi moje paní ! Jsi manželkou moudrého a dobrého < **imáma Ahmana** ,> našeho vůdce a pána ! " usmála se stydlivě a mírně
- postěžovat . Bylo to tak . Čekala jsem pod stromem na < **lavičce Ahmana** ,> dohodli jsme si tady schůzku . V parném teplém odpoledni
- žijeme ? Žádná úvaha mi nepomohla vyrovnat se se < **ztrátou Ahmana** .> Jen oddálila okamžik procitnutí a uvědomění . Bolest
- můj pane , říci , že jsi se spokojil se zprávou o < **smrti Ahmana** ?> ! " vydechla jsem údivem , " že jsi ani nepátral
- místa , " povzdechl . " A ? " " Žádná neodpovídala < **DNA Ahmana** .> " " Alláhu vznešený ! " zašeptala jsem téměř nevědomky
- poprask a starost není jen kvůli mně . Je hlavně kvůli < **potomku Ahmana** ,> který roste pod mým srdcem . Cítila jsem se posledních

- dobře uložen pro následníka , kterého ty dnes , po < **smrti Ahmana** ,> nosíš pod srdcem . " " A když to bude dcera ? " "

Ve druhém kroku jsme opět museli některé případy vyřadit, ale už jsme vybírali z malého množství výskytů. U jména *Ahman* jsme vyřadili následující konkordance:

- Leželo se mi tak příjemně na svalnatém rameni nového < **přítele Ahmana** .> Cítila jsem jemnou kořeněnou vůni mladého mužského
- dní v domě , vím , že jsi nevěsta našeho mladého < **pána Ahmana** .> Chtěla jsem tě poznat " " Neřekli mi o vás ! " vyhrkla
- jsi moje paní ! Jsi manželkou moudrého a dobrého < **imáma Ahmana** ,> našeho vůdce a pána ! " usmála se stydlivě a mírně
- postěžovat . Bylo to tak . Čekala jsem pod stromem na < **lavičce Ahmana** ,> dohodli jsme si tady schůzku . V parném teplém odpoledni

Stejný postup jsme zvolili u všech jmen a příjmení. Získané doklady nám poslouží jako materiál k analýze, ve které je naším cílem zjistit, který způsob vyjadřování posesivity převažuje v dílech z oblasti beletrie.

Ve druhé fázi bylo možné postupovat také jiným způsobem. Místo vytváření seznamu jmen a příjmení jsme mohli k sobě přiřadit již vyhledané příklady se stejnými vlastními jmény a k nim poté zjistit, zda se v korpusu objevuje také jejich tvar v podobě přivlastňovacího přídavného jména. My jsme však zvolili výše uvedený postup, protože při vyhledávání vhodných spojení v první fázi jsme vybírali z příliš velkého množství výskytů.

4. Cíle výzkumu

Naším cílem bylo vyhledat spojení, ve kterých je možné vyjádřit posesivní vztah jak posesivním adjektivem, tak také posesivním genitivem. Při vyhledávání v korpusu jsme ovšem nacházeli i taková spojení, u nichž nelze užít posesivní adjektivum nebo genitiv.

4.1 Nevyhovující spojení

Již v předchozí kapitole jsme uvedli, že posesivní adjektivum nelze utvořit od spojení obsahujících:

- a) křestní jméno a příjmení
 - . " Poirote , je u nich nějaká žena . Přítelkyně < **Clauda Darrella** .> Slečna Flossie Monrová . McNeil chce , abyste za
- b) název společnosti
 - pravdivost údajů v článku publikovaném v posledním < **čísle Newsweeku** .> Žijete tady na Cozumelu . " " Ptal jsem se na něco
- c) příjmení v množném čísle
 - odmítala přijmout jakýkoli úkol , který nesouvisel s < **případem Clutterových** .> Marie a mnozí jejich přátelé začínali už nad touhle
- d) vojenskou hodnost, povolání
 - . bronz z ukořistěného kanónu na podstavci sloupu < **admirála Nelsona** .> . . . mučírny pod Buckinghamským palácem . . . Bobbymu
 - laborantku : " Dostala jste dnes vzorky tkáně od < **doktora Shermana** ?> " Přikývla : " Pořádný flák plicního nádoru . " "
- e) jména příslušníků obyvatel světadílů, zemí a měst v plurálu
 - očima , podivnými zbraněmi a koňmi , zjevně líčící < **příchod Evropanů** .> Domorodé umění zastupují také předměty denní potřeby
 - nástupem do armády , už před válkou . Vteřinu po prvním < **zločinu Němců** ,> po jejich prvním zmasakrování nevinných bezbranných
 - sbírek , které obsahují i vzácné svazky s příběhy ze < **života Benátčanů** .> Stále pátrám po známkách Heleniny existence , které

f) označení muže, ženy, neprovdané ženy

- Maminku však nepřesvědčil a všechno , co vyslechla od < **paní Kalistové** ,> ji zřejmě nepřestalo ani teď ještě zaměstnávat .

g) ženské příjmení

- s tímhle souhlasím , " reagoval McNab dotčeně na < **projev Peabodyové** .> " Ale proč ? Vrah a oběť získají pozornost . Ale

Rovněž jsme se zmínili, že na užití posesivního adjektiva mají vliv také syntaktické podmínky. Proprium v genitivu nesmí být rozvíto vedlejší větou přívlastkovou, popřípadě polovětnou konstrukcí typu:

- Brian ale přece drogy nebere . . . nebo ano ? Něco ve < **tváři Briana** ,> vcházejícího do garáže , vyděsilo Seana tak hrozně
- zlodějem , který se usmívá a pohledem hltá slova z < **úst Krista** ,> který mu slibuje ráj , a Gesmasem , zatvrzelým zlodějem
- hovor utichl a pohledy všech se stočily na mohutnou < **siluetu Maigreta** ,> který hledal volný stůl . " Chcete se posadit ? "

Vyloučit jsme museli i taková spojení, ve kterých se přivlastňuje více jedincům:

- nasadit na uši sluchátka Koss a poslouchat líbezná < **vibrace Beethovena** ,> Smetany a Gordona Boka . . . Susan se snažila vymanit
- Jednoho dne , to vám slibují jednoho dne uvidíme < **hlavy Cromwella** ,> Essexu a Fairfaxe na Londýnském mostě . Ta urážka
- Právě vyčarovával nosítka a nakládal na ně bezvládná < **těla Harryho** ,> Hermiony a Blacka . Na čtvrtých nosítkách , která
- o ně za dvanáct let přijít na Sommě . A co počty < **obětí Hitlera** ,> Stalina , Maa ? Padesát milionů ? Sto ? I kdybyste
- základech . " Ať už jsi kdokoliv , " zaburácel . " Na < **příkaz Krista** ,> Boha a Pána všeho , co lze i nelze spatřit , všeho

V přivlastňovacím vztahu vyjádřeném posesivním genitivem například ve spojení *oběti Hitlera, Stalina, Maa* nelze užít posesivní adjektivum tak, aby bylo přivlastňováno všem třem osobám.

Předmětem našeho zájmu nejsou ani ustálená spojení tvořená posesivním adjektivem odvozeným od jmen vynálezců, objevitelů, autorů a dalších významných jedinců ve spojení se substantivem. U těchto spojení se tradičně užívají pouze posesivní adjektiva. Pokud bychom chtěli tato spojení převést na konstrukci s genitivem, museli bychom užít i křestního jména dané významné osobnosti, např. *Lincolnův park* – park A. (Abrahama) *Lincolna*, v *Mozartově ulici* – v ulici W. A. (Wolfganga Amadea) *Mozarta*. Taktéž i v dalších dokladech:

- měšťanská . Do kostela chodily dívky ke sv. Jiljí do < **Husovy třídy** ,> kde dřív stával dominikánský klášter , a proto se
- nevím . " Před námi se objevilo zelené prostranství : < **Lincolnův park** ,> kde hraješ baseball , Sammy . Hughie jel pomalu ,
- posudek mého mladého kolegy z filosofické fakulty < **Masarykovy university** ,> básníka a zástupce filosofického oboru na této vysoké
- na Moravském náměstí a vedle jezuitského kostela v < **Mozartově ulici** .> Je to strom menšího vzrůstu , s menším květenstvím
- , co byla postavena přehrada . Než bylo vybudováno < **Násirovo jezero** ,> byl v tomto místě tok řeky přerušen prvním ze šesti

Nezabývali jsme se ani spojeními, která obsahují cizí propria zakončená na vokál. Jak jsme uvedli v kapitole 2.1. *Užívání přídavných jmen přivlastňovacích na -ův, -in*, posesivní vztah vyjadřují tato propria genitivním tvarem, pouze ojediněle tvarem posesivního adjektiva. Jako příklad nám poslouží propria zakončená na vokály *-í* (*Gándhí*), *-y* (*Kennedy*), *-i* (*Stradivari*) a *-e* (*Krause*), která se skloňují podle vzorů přídavných jmen. U žádného propria jsme nezaznamenali doklad s posesivním adjektivem.

Gándhí

a)

- –

b)

- ani nepohnul . Na stěně visel jako jediná dekorace < **portrét Gándhího** .> Když přes místnost přepochodoval gekon , Gina se
- že východisko leží v nenásilném postoji . Patří k < **ctnostem Gándhího** ,> že by býval ochoten poctivě posoudit otázku , kterou

- že si člověk vůbec klade takové otázky , ukazuje < **velikost Gándhího** .> Člověk může , jako já , cítit ke Gándhímu jakousi
- mezi hindy a mohamedány , k němuž signálem se stalo < **zavraždění Gándhího** .> Druhá fáze takto gentlemany osvobozené Indie se

Kennedy

a)

- –

b)

- nehovořily o ničem jiném než o tom , co souviselo s < **vraždou Kennedyho** .> Osušil se , vrátil se do kuchyně a uvařil další kávu
- Davida Jatneyho dva dny poté , co zavraždil lepenkovou < **napodobeninu Kennedyho** ,> vyhodili z Brighamovy univerzity . Domů , ke svým
- schůzovali se svými kolegy ze Sněmovny i Senátu o < **odvolání Kennedyho** .> Sokratův klub obvolal všechny své příznivce . Pravda
- Rozjel bych se po Státech a rád bych se podíval na < **inauguraci Kennedyho** ,> " prohlásil . " To by mohla být legrace , něco úplně
- na kubánské rakety , na stavbu berlínské zdi i na < **vraždu Kennedyho** ,> se rozpomněl , jak se trápil v šestašedesátém kvůli
- Lincolna , se narodil v roce 1808 . Lyndon Johnson , < **nástupce Kennedyho** ,> se narodil v roce 1908 . John Wilkes Booth , který
- ' Casey je náš člověk . Napsal nádherný dopis o < **smrti Kennedyho** .> Já dostal poděkování od Jacqueline Kennedy za svůj

Krause

a)

- –

b)

- naději na úspěch - jedinou nadějí , kterou měli , bylo < **nalezení Krauseho** .> Robinson proběhl rychle dlouhou chodbou vedoucí k

Stradivari

a)

- –

b)

- Jeho hrud' byla totiž citlivým nástrojem , hodným < **dílny Stradivariho** .> Stávalo se , že v ní občas cítil právě zmíněné

Předmětem našeho zájmu nemohla být ani propria skloňující se podle adjektivního skloňování, protože se od nich netvoří přivlastňovací přídavná jména. Dokladem jsou např. cizí propria, jejichž lemma je *Gorký, Trockij*, a česká příjmení *Palacký, Zrzavý*.

Gorký

a)

- –

b)

- kalhoty , pff . prstýnky , hodinky , pff . první < **věci Gorkého** .> D. H. Lawrence , Céline o. k. , bezpochyby . míchaná
- bytů , například k proslulé Moura Burberg , bývalé < **milence Gorkého** ,> kde jsem byl jednou představen nezapomenutelně půvabné
- vyslovil , když mi sděloval Stalinovo mínění o jedné < **pohádce Gorkého** :> " Tohle dílko je silnější než Goethův Faust . Láska
- kolujícími o Gumiljovově smrti se vyskytují i různé < **výroky Gorkého** ,> které si vymyslel bůhví kdo . Podle Gorkého prý podkladem
- Mandelštamovi , " si své matky váží . Vzpomeňte si na < **matku Gorkého** .> " Mandelštam nikdy sprostě nenadával , ale v tu chvíli
- matka hned usne po celodenní loptě nad rozečteným < **románem Gorkého** ,> pozorují ze svého lůžka , jak ve světle pouliční

Trockij

a)

- –

b)

- něco o pomstě : střelou do týla nebo cepínem jako v < **případě Trockého** .> Slova do větru . Přidejte je ke všem těm ostatním
- jež se zásadně odlišuje od sumy ostatních . Je to < **životopis Trockého** .> V něm jsou prolomeny podmínky , jimž podléhá literární

- vůdce POUM po zatčení Maurina fašisty , byl kdysi < **tajemníkem Trockého** ;> před několika lety ho však opustil a vytvořil POUM
- se s Ottou Rühlem , svým pozdějším manželem a pak < **přítelem Trockého** ;> ta ji uvádí k některým vídeňským socialistům . A
- v Moskvě domluvit Gološčekin . To je ovšem pouze < **svědectví Trockého** .> Historie si však žádá důkaz . A tak jsem hledal .
- Stejně jako dcera Jurovského Rimma i Běloborodov byl < **přívržencem Trockého** .> Byl vyloučen ze strany , ale udělal sebekritiku a

Palacký

a)

- –

b)

- Palacký a Havlíček než Sabina a Frič , a přece odmítl < **vysvětlení Palackého** ;> že vojenský zákrok proti Praze v roce 1848 vyvolala

Zrzavý

a)

- –

b)

- citát je vyjmut z Kubištova dopisu Janu Zrzavému . A < **dílo Zrzavého** ?> Více než kterékoliv jiné se rodilo a žilo ve znamení

4.2 Vyhovující spojení

V předchozí části kapitoly jsme věnovali pozornost spojením, která z důvodů morfologických nebo syntaktických nevyjadřují posesivní vztah oběma prostředky. V této části se budeme zabývat typy spojení, která tvoří podklad pro další výzkum. Jedná se o takové jmenné konstrukce, ve kterých lze posesivní vztah vyjádřený spojením substantiva v kterémkoliv pádě + propria v genitivu, převést na spojení s posesivním adjektivem a propriem.

První skupinu tvoří spojení, která můžeme nahradit slovesem *mít* (např. *Alicin dům* – *Alice má dům*, *Mariin hlas* – *hlas, který patří Marii*). Podle významových odstínů slovesa *mít* existují 3 podskupiny:

1) sloveso *mít* má význam „být vlastníkem něčeho“

a)

- svoje tílko , které se zdá být čisté a prohlídnu si to < **Adamovo tričko** .> Kdybych před chvílí absolutně nevyprázdnila žaludek
- , a budou se při svém pátrání soustředit na okolí < **Barbařina domu** .> Byla vděčná , že už slunce stoupá vzhůru a že se
- uslyšeli . Chvíli ještě váhali , ale pak vtrhli do < **Hitlerova předpokoje** .> Führer ležel zhroucený na stole . Při pádu převrhl
- zvířata nestavěla větrný mlýn , nečelila brokům z < **Jonesovy pušky** .> Takové myšlenky ji napadaly , i když se jí nedostávalo
- . " Ahoj , " řekl Reuben tiše a posadil se na kraj < **Trevorovy postele** .> " Ahoj . " A pak dodal , jakoby ho napadlo něco příjemného

b)

- Sheily Brighamové , která vyběhla ze své kukaně do < **kanceláře Alana** .> Strhla tam ze stěny pušku , nabila ji a běžela zpátky
- restaurace , jí Tommy pomohl přestěhovat všechny věci do < **pokojíčku Annie** .> Výbavičku , kterou dostala , dala do velkých krabic
- Jana přitáhla Manouovi otěže , aby vyrovnala krok s < **koněm July** .> " Tak co , Julio , začneme tento týden s drezurou
- naprosto dokonalé a vkusné . Schody , které vedly k < **obydlí Mory** ,> byly složeny z tisíců lidských a zvířecích lebek
- milosti , sadisticky . Křik , nářek . Hodí Alexeje do < **bytu Olgy** .> Jde k sobě . Alexej se nezmohl ani na slovo . Leží

2) slovesem *mít* se vyjadřují pocity, stavy, vlastnosti (jsou na přechodu ke druhé skupině)

a)

- dnem . A zároveň najednou věděl , že se nemusí bát < **Alenina posměchu** ,> vzal jí aktovku , v níž vláčela všechny školní učebnice
- hlad . " " Já do rána čekat nemůžu , " odsekneš k < **Belfordovu překvapení** .> " Zato André bude muset . " Jelikož Belford cítí
- toryovskou modř . Tehdy poprvé si Nick uvědomil míru < **Geraldovy posedlosti** .> Divoce , leč soustředěně fantazírující Catherine

- jsem se - za prahem domova tekla krev . A pokud jde o < **Mandelštamovu lehkomyšlnost** ,> už jsem pochopila , že prostě bere život , jak jde
- periodicky ze sklepa vynáším bicykl a oprašuji tuto < **Omarovu dovednost** .> Není to ale vůbec potřeba , protože jakmile na kolo

b)

- loutkám křesťanské víry , tak jako k nim , ke značné < **nelibosti Belforda** ,> nepatříš ani ty , musí projevit značnou dávku cynismu
- . " Přihlásil jsem se o slovo : " Mluvili jsme o < **vzrušení Berky** .> " " Vy jste mluvil vo vzrušení Berky , já mluvila
- bude zřejmě jen přání . Pokud jde o můj náhled na < **úspěch Jáko**ba ,> jak si vlastně stojím ? Myslím , že prodáme 500 výtisků
- ministerstva války a generála Pozase by musel obnovit < **důvěryhodnost Koppa** .> Potíž však byla v tom , že bude těžké prokázat ,
- neboť se přesvědčili o ušlechtilé povaze Ludka i o < **přímosti Mirka** .> Ale pro Rikitana ten případ ještě neskončil . " Obdivuji

3) sloveso *mít* znamená „být ve vztahu k někomu“

a)

- , " dořekla a zvědavě si mě prohlížela , " prý jsi < **Ahmanova nevěsta** ?> " dodala s nádechem jakési mně nepochopitelné drzosti
- všechno bude tak , jak má být . Koneckonců byla přece < **Claudiina matka** .> Pokládala to za svou povinnost . Margareta se zhluboka
- Probudil mě zvonek . Šla jsem otevřít , byl to François , < **Damienův otec** ,> a nesl nový kohoutek ke kuchyňskému dřezu . " Měl
- zastavili a Lucas , který byl jedním z nejdávnějších < **Maigretových spolupracovníků** ,> vysvětloval : " Předně bylo třeba , aby ten Goldberg
- co ? Pokud jsem pochopil , tak akorát jednu adresu < **Sedlářova kamaráda** .> Mám si toho Dostálka proklepnout ? " Souhlasil jsem

b)

- stal se rovněž mlynářem . Jeho syn J. V. Novák , < **pravuk Anny** ,> již nepokračoval v rodinné tradici , ale stal se

- Délku změří jindy . Byla to Yveta , vedoucí skladu a < **nadřízená Bobiny** .> Přišla Bobinu přemlouvat , aby stáhla svou výpověď
- mě navštívila . " " Ano , " přikývla jsem . " Jsem < **dcera Daisy** .> A tohle je slečna du Carronová . Žije se mnou od
- " " Většinu věcí si spíchneme samy , " odpověděla < **matka Jessiky** .> " Tak to musíte být šikovné . Já šiji málo , zato
- jsem ještě včera večer s Evou . . . Pan Büllow , < **manžel Marianny** ,> stál uprostřed hned vedle jakéhosi člověka s vyhýbavým

Druhou skupinu tvoří spojení, která lze nahradit jiným slovesem než *mít*. Uvnitř této velké skupiny je možné dělit spojení podle vztahů jejich složek.

Při výběru prostředku pro vyjádření posesivity rozhoduje povaha vztahu mezi posesivním adjektivem + substantivem a substantivem ve kterémkoliv pádě + substantivem v genitivu. Jedná se o vztah předmětový a podmětový (blíže jsme o nich pojednali v praktické části). Příkladem předmětového a podmětového vztahu jsou následující spojení:

a) vztah předmětový

- znamenat pár dnů navíc . Získají tím trochu času na < **vypátrání Billa** .> Anebo taky ne . Crawford si zase myslí , že Bill
- Goldmannovi . Je to prý jen " legenda vybájená až po < **dopadení Eichmanna** ,> aby Wiesenthal měl na vystopování Eichmanna a tedy
- rezolucích , přijatých na první triumfální schůzi po < **vyhnání Jonese** ?> Všechna zvířata se na přijetí takových usnesení pamatovala
- Kulišem utvořily tajný spolek , jehož cílem mělo být < **zavraždění Napoleona** .> Byly okamžitě utraceny a provedla se další opatření
- , i s kravatou , když spolu někam jdou , platí za < **hlídání Trevora** ,> zavede ji do slušné restaurace a pak ji doprovází

b) vztah podmětový

- . Viděl Todda před autem , mávajícího v odpověď na < **Alanovo zamávání** ,> a ve středu té vidiny teď jakési mihotavé světlo

- k prostituci . To je taková příjemná dílčí oblast < **Cadikova obchodování** .> Nebo Parrishova . Zaměstnávají řadu žen - často dovedou
- jestli je možné , že je Brian Hensen nějak zapletený do < **Fionina zmizení** ,> zda se mu nějak nepodařilo vylákat ji z domova ,
- miloval , protože tak jsem si představoval Austrálii z < **Jardova vyprávění** .> Samé divoké skály a dole se vinul potůček , který
- míry a nevěděl , co jí na to má říct . Vzpomněl si na < **Ophéliino varování** ,> ale vzápětí si pomyslel , že se Sally jen snaží být

Mezi hledaná spojení patří i taková, ve kterých je mezi složkami spojení vztah autorství. Privlastňovací vztah je v nich vyjádřením posesivním adjektivem i posesivním genitivem. Jako příklad uvádíme 5 dokladů s posesivním adjektivem a 5 dokladů s posesivním genitivem:

a)

- vším viděl) a která se příliš nelišila od výjevů na < **Boschových obrazech** .> Léčba bláznovství aneb Operace lebky Madrid , Prado
- ne prvotně užiteční . Když se podíváme pod povrch < **Dickensových knih** ,> překvapí nás , jak je ve srovnání s jinými romanopisci
- . Arabesková lyrika Štursa ale vůbec nemusel číst < **Hegelovu Estetiku** ,> aby se umělecky pohyboval v jejím názorovém poli
- zapomněli . Proto jsem zůstala naživu a zachránila < **Mandelštamovy verše** .> Ale co kdyby se byl k hodné voroněžské švadleně po
- po Evropě , Voskovec slavil úspěchy na Broadwayi v < **Shakespearově Hamletu** ,> v režii slavného Johna Gielguda s Richardem Burtonem

b)

- od dvou dětí . " První , co Tomáše napadlo , byl < **výrok Bobiny** ,> že se cizích lidí štítí . Čím se milují ženy ? Ústy
- své důvody , " řekl Raziél . Bruce se připojil k < **názoru Claudie** .> George a Joav se tvářili , že je ta diskuse nezajímá
- dlouho se jí vyptával na mě a na to , zda schraňuju < **písemnosti Mandelštama** .> Gugovna se vyhýbala jakékoli určité odpovědi a okamžitě

- nosnice , ale v každém případě umějí pochodovat na < **melodii Mozarta** .> Nevadí jim ani , že jsou oblečené . Jsou to první
- z Napoleonových listin . Větrný mlýn byl vlastně < **výtvar Napoleona** .> Někdo se otázal , proč tedy proti mlýnu tak ostře

Dalším druhem vztahu mezi spojeními byl vztah časový, který lze vyjádřit jak konstrukcí posesivního adjektiva se substantivem, tak spojením substantiva s propriem v genitivu. Opět uvádíme 5 + 5 příkladů:

a)

- viděla Kevina Barrowse ? " " Asi čtyři měsíce před < **Adamovým narozením** .> " " A od té doby ses s ním nestýkala ? " " Ne . "
- dobýváním by se snad zastavila i sama Rudá armáda < **Brežněvovy éry** .> Generálního tajemníka OSN jmenuje Valné shromáždění
- jakýmsi všelékem . Jedním z křiklavých příkladů zla < **Dickensovy doby** ,> o němž píše velice málo , je dětská práce . V jeho
- rodičů a táhlo se jako červená nit' celými prvními roky < **Masarykova života** .> Nuzota byla velká . Malý Tomáš viděl , jak těžce
- výstižně popisuje metody , jež používala vláda od < **Richelieuových časů** ,> jako " fiskální terorismus " . Dotýkaly se všech

b)

- ním řadu rozhovorů . Měl ten nejskvělejší mozek od < **doby Einsteina** ,> ale mozek , který nepracoval rychle . Sám to často
- které se vyskytovaly v anglické literatuře až do < **nástupu Hitlera** ,> se v jeho knihách neobjevují a v Našem společném
- , že dala najevo své poděkování právě teď - před < **příjezdem Jane** .> Nikdo ji nemohl obvinít z protežování . Margaret
- na drama , které vzrušovalo staré Řeky dávno před < **narozením Krista** ,> vzpomeňme si na Oidipa , který se chtěl vyhnout provinění
- kořistí svých silnějších sousedů . Republika padla s < **příchodem Napoleona** ,> ale město se za posledních 200 let prakticky nezměnilo

Třetí skupina je tvořena spojeními, která nelze významově ani syntakticky řadit do výše zmíněných dvou skupin. Patří sem spojení typu *Hitlerovy obrazy, sošky Buddha*, u nichž se nejedná o vztah původství (*obrazy, jejichž autorem je Hitler*) ani vlastnictví (*obrazy, jejichž majitelem je Hitler*). Spojení tohoto typu mají význam *obrazy představující Hitlera, sošky zobrazující Buddha*.

Posesivní adjektiva jsou například součástmi dokladů:

- jsem už několik tejdnu rozmalovanej olej : imaginární < **Alenin portrét** .> Hele , držte huby , narážky na Mrkváče neakceptuju
- stojí několik budov , v té hlavní je samozřejmě velká < **Buddhova socha** .> Okolo tohoto skvostu se tyčí královská pohřební kaple
- nám líčila , jak lidé za Pražského povstání pálili < **Hitlerovy obrazy** ,> ano , bylo v nich něco nečistého ! Tato nečistota
- tom , že se mu doposud nanejvýš podařilo znetvořit < **Mariin obraz** ,> ne - li navždy ho zkreslit . Proto ještě poslední
- vede místní krajanský spolek , také nechal udělat < **Masarykovu bustu** .> Když nám ji ale ukazuje v malé místnosti českého

Posesivním genitivem je vyjádřen vztah přivlastňování v následujících konkordancích:

- všechny britské banky . Pagody ukrývají rozměrné < **sochy Buddha** ,> často také pozlacené . Věřící si poblíž sochy kupují
- nejdokonalejších árijských zubů , které kdy viděl , kromě < **fotografií Hitlera** .> Kraft - Potapov prohlašuje pod přísahou , že ruská
- pootočil a zadíval se z okna . Před očima se mu mihl < **obrázek Jessiky** .> Napadlo ho , jestli se dověděla o tom , že proti
- že tě tam , na náměstí , především , přímo před < **památníkem Lenina** .> . . A já jsem přiběhla . . Michal tě prý to . . .
- , jemu jedinému se zatím podařilo proslavit se s < **portrétem Marianny** .> Vždycky dominoval celé společnosti . Jednak proto

5. Kvantifikace materiálu

Metodou, kterou jsme uvedli v kapitole *Postup při hledání v korpusu*, jsme zaznamenali **2703** spojení obsahujících vlastní jména a **998** spojení s příjmeními, celkem tedy **3701** spojení. V daném počtu jsou zahrnuta jak spojení posesivní adjektivum + substantivum ve kterémkoliv pádě, tak výrazy složené ze substantiva v kterémkoliv pádě + propria v genitivu.

Námi zpracované podklady k rozboru obsahují **144** jmen a **42** příjmení. U každého propria máme vytvořený konkordanční seznam, který obsahuje oba způsoby možného vyjádření přivlastňovacího vztahu. U všech proprií existuje minimálně jeden doklad spojení s posesivním genitivem, posesivních adjektiv může být libovolné množství, nemusí však být žádné. Např. u jména *Andrea* jsme zaznamenali pět výrazů s posesivním adjektivem a jeden s posesivním genitivem.

1)

- Matta na to , jestli by souhlasil s tím , že se ujme < **Andreina syna** .> Ale copak jí to mohla odmítnout ? Navíc to byl z
- její číslo , telefon jí zazvonil pod rukou . Byla to < **Andreina chůva** .> " Právě jsem vám chtěla volat , " řekla Ophélie mile
- myslet , bylo , jak před necelým rokem byla u porodu < **Andreina syna** .> To bylo tak radostné , dojemné a vzrušující a Ophélii
- . O tři týdny později jsem náhodou jela kousek od < **Andreina domu** .> I když jsme zrovna neměly domluvenou pravidelnou
- tomu , co mi Tom řekl o chování svého otce ještě před < **Andreinou nemocí** ,> jsem usoudila , že je to všechno možná tím , že Tomův

2)

- potlačit , nedařilo se jim to . Jednak pociťovaly < **nepřítomnost Andrey** ,> ale hlavně jim scházel Ted s Chadem . Ophélii to

Naopak u jména *Máša* se v korpusu neobjevuje žádné přivlastňovací přídavné jméno, posesivní vztah je vyjádřen genitivem ve třech případech:

1)

- –

2)

- přízemí , nebyl problém respektovat rychle vzniklé < **zvyklosti Máši** -> v případě potřeby si jen vyskočila z okna a pak se
- Sfinx . . . " Jedl jsi něco ? " Ale to přece není < **hlas Máši** !> Někdo se vloudil do polosnění , aniž to Lád'a zpozoroval
- rukáv . Otočil se k němu . " Já jsem inženýr Fanta , < **otec Máši** ,> " zašeptal na vysvětlenou , " to je náhoda , vidíte

Největší množství celkového počtu konkordancí se vyskytuje u následujících proprií (uvádíme prvních padesát): *Hess* (177), *Hitler* (165), *Marie* (164), *Kristus* (159), *Anna* (93), *John* (87), *Mandelštam* (75), *Ježíš* (62), *Helena* (61), *Buddha* (55), *Eva* (55), *Joanna* (52), *Napoleon* (51), *Adam* (49), *Gerald* (46), *Alice* (45), *Gorgona* (45), *Sára* (44), *Richelieu* (42), *Damien* (40), *Trevor* (40), *Dragon* (39), *Charlotte* (39), *Shakespeare* (39), *Stalin* (39), *Milena* (37), *Bill* (36), *Brian* (35), *Hamilton* (35), *Ladon* (35), *Bosch* (34), *Josef* (34), *David* (33), *Jákob* (33), *Oskar* (33), *Lenin* (31), *Kevin* (29), *Maigret* (29), *Simon* (29), *Frej* (27), *Charles* (27), *Edmund* (26), *Ruth* (26), *Eichmann* (25), *Einstein* (25), *Greg* (25), *Jones* (25), *Felix* (24), *Jonathan* (24), *Masaryk* (24).

6. Charakter materiálu

6.1 Pád podstatných jmen

Předmětem našeho zájmu byla podstatná jména ve spojení s přivlastňovacím přídavným jménem a v druhém případě s podstatným jménem ve 2. pádě. U těchto substantiv jsme zjišťovali, zda nenajdeme rozdíl v distribuci pádů ve dvou možných vyjádřeních posesivního vztahu. Jak ve spojení posesivní adjektivum + substantivum, tak ve spojení substantivum + substantivum v genitivu jsme zaznamenali nejvíce zkoumaných substantiv v nominativu, genitivu, akuzativu a lokálu. Substantiva v ostatních pádech se nevyskytovala tak často. Jelikož u obou možností pro vyjádření posesivity byly co do množství zastoupeny výše zmíněné pády shodně, budeme uvádět u jednotlivých pádů příklady z obou oblastí.

a) nominativ

Substantiva v nominativu jsou ve větách podmětem, kterému se připisuje obsah přísudku. V některých příkladech tvoří substantivum v nominativu s posesivním adjektivem nebo substantivem v genitivu volný přístavek, kterým je vysvětlován rozvíjený člen.

1)

- pro vás nedělám . Najmi Holdena , je dobrej . To byl < **Deckardův hlas** .> Potom se ozval Bryant : Už se stalo . Našel je ,
- někdo začal stahovat okénko . " Pozor ! " vykřikl < **Hamiltonův řidič** .> Příliš pozdě . Z otevřeného okýnka někdo vyhodil
- se s dárky pro Jákoba a jeho sestry . Elka Sisel , < **Jáková matka** ,> byla dcerou rabína a pocházela z Pruska , kde vyrostla
- se objevili ve dveřích . Poznali , že to musí být < **Ophéliina dcera** ,> protože vypadala přesně jako ona , jen měla rezavé

2)

- " Před dalšími nepříjemnými otázkami ji zachránil < **příchod Abigail** .> Jestli totiž byla Abigail stále v něčem vynikající
- obchodu na 50 % než špatného na sto . " Martička byla < **kolegyně Bobiny** .> Moc se neznaly , protože spolu nikdy neměly službu

- nich se stal muž jménem Johnson . Andrew Johnson , < **nástupce Lincolna** ,> se narodil v roce 1808 . Lyndon Johnson , nástupce
- zalomcoval . " Sakra , chlape , vy mi nerozumíte ? Nejste < **vrah Sedláře** !> Nejste ! Vy už jste mrtvému nemohl víc ublížit .

b) genitiv

Z hlediska syntaktického plní substantiva v genitivu ve větách funkci předmětu, a to u sloves a některých přídavných jmen. U sloves jsme zaznamenali převážně předložkové genitivity.

1)

- ním zašel dneska , potom , co Morgan sám zajde do < **Adamovy školy** .> " Jo , Adam tu vraždu viděl , ale to je právě zajímavý
- kolem oplocených dveří policejní záchytky a nasedli do < **Boschova auta** .> " Tak co na ni říkáš ? " zeptal se konečně Bosch
- Z pronásledovatele se stal jeden z nejhrolivějších < **Ježíšových učedníků** .> Setkání se vzkříšeným Kristem u Damašku bylo událostí
- zastáncem prvního úderu . Cramail zůstal ve vězení až do < **Richelieuovy smrti** .> V létě 1638 byl kardinál otřesen , když se dověděl

2)

- nikým se neviděl . Jednou nebo dvakrát prošel kolem < **pokoje Annie** ,> ale nedokázal ten pohled unést . Nakonec zavřel dveře
- surovosti a syrové kuráže . Příběh však není vyprávěn ze < **stanoviska Browna** ,> nýbrž jeho pracovitého , oddaného a relativně lidského
- které se vyskytovaly v anglické literatuře až do < **nástupu Hitlera** ,> se v jeho knihách neobjevují a v Našem společném
- tvrzení tím , že v knize otiskl padesát slavných < **obrazů Ježíše** .> Ani jeden obraz nevykazoval , dle Jonese , židovské

c) akuzativ

Jedná se o jeden z pádů, v nichž se substantiva vyskytovala nejčastěji. Akuzativ je základní formu předmětu, větného členu, který tvoří pravovalenční pozici slovesa.

1)

- Vždyť právě po takovém životě zatoužil , když dostal < **Bondův vzkaz** .> Včlenili se do kingstonského dopravního ruchu - mezi
- hodně generálů bylo příliš horlivých , jen aby získali < **Hitlerovo uznání** ,> a pak se báli norimberského procesu . Jedinou cestou
- Hned potom zmizím . " Mary si přitiskla k obličejí < **Joanninu ruku** .> " Neumíte si představit , jak jsem šťastná , že jste
- vlastní vůle . " Ne ! " Nějaké obrovské ruce sevřely < **Norrisovu hlavu** ;> teď mu s ní začaly kroutit . " Ne , ne , ne ! " Ale

2)

- sebe . Cítila jsem , že nezvyklá svatba se koná na < **přání Ahmana** .> Před salát az-zuhr pro mě přišly ženy , vedla je
- kdy Francesco Monterga po několikáté přemalovával < **obličej Fátimy** ,> vzdálený jako vzpomínka , Dirk van Mander ve svém
- nosnice , ale v každém případě umějí pochodovat na < **melodii Mozarta** .> Nevadí jim ani , že jsou oblečené . Jsou to první
- anglického a velmi symbolického na skutečnosti , že nemáme < **sochu Shakespeara** .> Je něco úchvatně pokorného a mužného v samém faktu

d) lokál

Lokál, jediný pád v češtině, který existuje pouze s předložkou, je pádem příslovečným a pádem objektu. Substantiva v lokálu rozvitá posesivním adjektivem či substantivem v genitivu doplňují sloveso o okolnostní určení např. místa, času, způsobu atd.

1)

- pokračovat . Když mluvila , pohybovaly se jí ruce na < **Alanově krku** .> " Vytáhla zase ty pitomé termální rukavice , jenomže
- jeho útěku , bylo třeba položit si určité otázky o < **Hessově minulosti** .> I když jeho mise bezpochyby představovala vrchol
- ještě pamatovala , ale dokonce otevřeně bojoval na < **Jonesově straně** .> Byl to právě on , kdo vlastně vedl síly nepřítele

- patří , třeba se zbraní v ruce ! " zahořel plamen v < **Omarových očích** .> Vysvětlil mi , že Tuaregové byli po staletí společenstvím

2)

- po ní ve vzduchu packami , stejně jako to dělali v < **případě Barbary** .> " Koukni se na tohle . " Barbara odepnula jednoho
- Kinshipovi říká : " Jestli se ještě jednou ukážeš v < **blízkosti Dany** ,> tak tě přerazím . " Prohlášení bylo zcela jasné .
- se hemžili podivně oděni lidé - točil se tu film o < **mládí Hitlera** .> Zevlovali jsme podél řady obytných vozů a porovnávali
- výročí revoluce roku 1917 . Comecon . Sto let po < **narození Lenina** .> Odraz československé krize ve Francii . Neruské národy

e) dativ

Substantiva v dativu tvoří stejně jako substantiva v genitivu a akuzativu předmětové doplnění slovesa.

1)

- jako dospělý , " užasl můj bratr . " Tak ty rozumíš < **Einsteinově teorii** ?> " " Četl jsem o ní knihu . Osobně věřím , že čas
- Pippě jsem slíbila , že jí dodám výtisky . A teď k < **Rogerovým dopisům** .> V Monk's House momentálně fouká a je chladno . Úterý

2)

- své důvody , " řekl Raziél . Bruce se připojil k < **názoru Claudie** .> George a Joav se tvářili , že je ta diskuse nezajímá
- písňe , namířené , běda , proti Hitlerovi , novému < **spojenci Stalina** .> Po letech však se Miller opět v mém životě objevil

f) instrumentál

Instrumentál je shodně jako lokál převážně adverbialním pádem a pádem předmětu. Substantiva ve funkci příslovečného určení mají opět např. význam místa, času, příčiny atd.

1)

- noosféry " od Teilharda de Chardin vznikla částečně pod < **Bergsonovým vlivem** .> Obě teorie se zakládají na biologii , přičemž historický

- svého Matzeratha , pro něhož se rozhodla už dávno před < **Oskarovým odjezdem** .> Doufám , že vzdělanějším mezi vámi nenapadne spatřovat

2)

- vrátil . Nemanipuloval námi sice tak , jako před < **návštěvou Dany** ,> přesto nám však připravil mnoho nepříjemných chvil
- a také jednu z jeho brazilských adres . Rozjaření < **dopadením Stangla** ,> Wiesenthalovi přátelé seznámili Simona s židovským

6.2 Vztah mezi členy spojení

O užití posesivního adjektiva či genitivu k vyjádření přivlastňování rozhoduje vztah mezi členy spojení. V kapitole o cílech výzkumu jsme vymezili, jakými typy spojení se budeme zabývat. Tato část práce je věnována typům spojení, u nichž byl pro způsob vyjádření posesivního vztahu rozhodující vztah mezi jejich členy.

První skupina spojení se vyznačuje tím, že její členy tvořící jmennou konstrukci lze převést na větu obsahující sloveso *mít*. Ve větné struktuře posesivní adjektivum/substantivum v genitivu označuje vlastníka nějaké věci, jedince, jehož se týkají pocity, stavy, vlastnosti a také se pojí se substantivem, které vyjadřuje příbuzenský či společenský vztah. U všech spojení převažovalo vyjádření posesivního vztahu přivlastňovacím přídavným jménem. Posesivní genitiv byl užit zvláště ve spojeních, ve kterých se mezi jejich členy vyskytuje vztah k jiné osobě. Substantiva byla součástí přístavek, jimiž se vysvětloval, doplňoval předcházející větný člen. Např.

- člověk i umřel . " " To jo . Paní Laurentová , tedy < **matka Claire** ,> je mentálně postižená . " " Neříkej . Jak ? " Crowder
- rukáv . Otočil se k němu . " Já jsem inženýr Fanta , < **otec Máši** ,> " zašeptal na vysvětlenou , " to je náhoda , vidíte
- . tak jsem byl zase na ulici , Charles Bukowski , < **přítel Hemingwaye** ,> Ernieho , nikdy jsem nečetl SMRT ODPOLEDNE . kde

Ve druhé skupině jsme se zaměřili na spojení se slovesnými podstatnými jmény a zjišťovali jsme, zda se u nich jedná o vztah podmětový či předmětový. Naším cílem bylo ověřit, zda při převedení jmenného spojení na větnou konstrukci zaujímá posesivní adjektivum pozici podmětu (např. *Fionino zmizení – Fiona zmizí*), substantivum v genitivu

se stává předmětem věty (např. *zatčení Mileny – zatknout Milenu*). Platnost tvrzení dokládají následující případy.

a) vztah podmětový

- hlad . " " Já do rána čekat nemůžu , " odsekneš k < **Belfordovu překvapení** .>
" Zato André bude muset . " Jelikož Belford cítí
- nahoru bych se vrátit musel , abych vám oznámil to < **Damienovo rozhodnutí** .>
Kdybyste mi odmítla otevřít , tak bych vám zatelefonoval
- si připadala ještě provinileji . Byla pak šťastná z < **Hamiltonova nadšení** ,>
když synovo první slůvko bylo " tata " a když se
- pohrouženého do tmy vypadalo zlověstně . Vím to z < **Mandelštamova vyprávění** ;> jestliže na kyjevský karneval vzpomínáme jako na
- na kterémkoli místě , pro něž se rozhodnou . Přes < **Richelieuovo odhodlání** ,>
že válka by měla být vyhlášena pouze Španělsku ,

b) vztah předmětový

- Polykleitův Doryforos , považovaný v tehdejší době za < **zobrazení Achillea** ;>
socha tedy odpovídá klasicistním tendencím , které
- čekal , co se bude dít . Pistole se mu hodila na < **postrašení Deckarda** .>
Původně měl v úmyslu ho zabít , ale když viděl ,
- jak se Walther Roberts mohl zapojit do intriky k < **vylákání Hesse** .> Jako
absolvent Etonu mohl docela dobře zůstat ve
- Janou Černou . Posílá jí pak dopis , kde se zmiňuje o < **zatčení Mileny** .> 30 .
V. (bez letopočtu , asi 1963 - 1964) Paní
- " Ne , moji spolupracovníci to ověřili . Den před < **vyplacením Planchona** ,>
23 . prosince , vybral Prouův otec ze svého účtu

Mezi zaznamenanými doklady se vyskytoval rovněž vztah autorství. Spojení obsahující posesivní adjektiva označovala původce výtvoru, který byl představen buď konkrétně (bylo uvedeno konkrétní dílo autora), nebo obecně (dílo bylo charakterizováno obecným pojmenováním, např. kniha, román, verš).

- semestru . VŠE mne zahltila požadavky na konspekty z < **Marxova Kapitálu** ,>
úvodem do matematické analýzy , hospodářskou geografii

- stránky a s nimi i mou paměť , a co horšího , seberou mi < **Mandelštamovy knihy**> , všechny tři svazky , na něž jsem čekala tolik let

Tato spojení převažovala, neboť v příkladech typu *obraz Ježíše* se nejedná o vztah autorství (viz níže).

- vyskytují málokdy . Tenkrát musela mít ve svém pokoji < **obraz Ježíše** .> Ale ona se vzbouřila (představ si , tvoje máma a

Vztah časový nebyl v příkladech příliš běžný, byl vyjádřen jak posesivním adjektivem, tak také posesivním genitivem, a to přibližně ve stejném poměru.

- kromě nechutností a ty lezly ze všech škvír ještě za < **Annina života** .> (Nejednou jsme o tom mluvily .) Halas doby je pohledem
- skautský oddíl jsme stihli založit pár měsíců před < **příchodem Hitlera** ,> během mnichovské krize , a když byla vyhlášena mobilizace

Do třetí skupiny se řadí případy typu *Masarykova busta, socha Shakespeara*, která mají význam *busta představující Masaryka, socha zobrazující Shakespeara*. Kontextem je dané, že se v těchto spojeních nejedná o vztah původství (např. *socha, jejíž autor je Shakespeare*) ani vlastnictví (*socha, která patří Shakespeareovi*).

Zjišťovali jsme, u kterého způsobu vyjadřování posesivního vztahu spojení tohoto typu převažují. Ve spojeních s posesivním adjektivem jsme zaregistrovali 10 případů a ve spojeních s posesivním genitivem 66 dokladů. Je tedy zřejmé, že čeština dává přednost při vyjádření posesivního vztahu s jiným významem než autorství či vlastnictví tvaru genitivnímu.

Posesivní adjektiva byla součástí těchto konkordancí:

- jsem už několik tejdnu rozmalovanej olej : imaginární < **Alenin portrét** .> Hele , držte huby , narážky na Mrkváče neakceptuju
- obrátila o pomoc k vlastní matce a že jí tehdy poslala < **Amandinu fotografii** .> Na obrázku byly Amandě nejspíš tři roky . . . je
- stojí několik budov , v té hlavní je samozřejmě velká < **Buddhova socha** .> Okolo tohoto skvostu se tyčí královská pohřební kaple
- Kdo byl Rudolf Hess ? Existuje značný rozpor mezi < **Hessovým obrazem** ,> jaký si o něm vytvořili historici , a názorem norimberských

- nám líčila , jak lidé za Pražského povstání pálili < **Hitlerovy obrazy** ,> ano , bylo v nich něco nečistého ! Tato nečistota
- Tuto fotografii . " Král se na něj užasle zadíval . " < **Ireninu fotografii** !> " zvolal . " Jen si ji vezměte , když o ni stojíte
- tom , že se mu doposud nanejvýš podařilo znetvořit < **Mariin obraz** ,> ne-li navždy ho zkreslit . Proto ještě poslední
- nábřeží " , kam se jeho spolku sice podařilo dostat < **Masarykovu bustu** ,> Ukrajinci ale jméno prvního českého prezidenta napsali
- vede místní krajský spolek , také nechal udělat < **Masarykovu bustu** .> Když nám ji ale ukazuje v malé místnosti českého
- socha nebyla nikdy dokončena , ale Bernini vytesal < **Richelieuovu bustu** ,> která nyní stojí v Louvru . 31 RICHELIEU JAKO SBĚRATEL

Spojení s posesivním genitivem nebudeme uvádět všechna, uvedeme 10 dokladů od jmen a 10 dokladů od příjmení.

- a)
- ho ležet doma na kuchyňském stole , spolu s jedním < **portrétem Adama** ,> který mu chce ukázat , až nastane vhodná chvíle .
 - Okamžitě zamířily ke skleněné vitríně , obsahující < **fotografii Elvise** .> Cora a Myra se ohnuly , vrkající a přetékané zájmem
 - a ze setkání s celebritami , a taky dvě zlomyslné < **karikatury Geralda** ,> které si Gerald od výtvarníků schválně koupil . Vždycky
 - jeho oči se třpytí jako opály . V antikvariátě je < **busta Homéra** ,> řecké a latinské knížky . Latinu máme třetí rok a
 - Ophélie si ze své postele prohlížela s něžným úsměvem < **portrét Chada** .> Byly to skutečně kouzelné Vánoce . Bohužel , když
 - léčily . Předpokládala to , protože to odpovídalo < **obrázku Kevina** ,> který se jí navždy vryl do paměti - jak ležel na
 - Budovu sichuanské opery jsem neviděl , stejně jako < **sochu Maa** .> V Chengdu slavné náměstí představovali , stavební
 - někdy na jaře , zatímco budu dál hromadit materiál na < **portrét Rogera** .> Tohle rozdělení je mimochodem dokonalé , a až se

- nadechl a zavřel oči . V mysl si utvořil co nejživější < **obrázek Safiry** .> Bylo to mnohem náročnější , než čekal . Pak vyslovil
- císařovna Indů " je majestátní jako bílá slonice " . < **Socha Viktorie** ,> stojící díky věrným poddaným od r. 1921 hned za mřížemi

b)

- jsem s Jaroušem a Bohoušem do Volšan s věncem na < **pomník Havlíčka** .> Bylo na sto věnců . Pak jsme šli do hospodářské výstavy
- sousedů . Mladý Rudolf Reschke , který usekl hlavu < **figurce Hitlera** ,> byl připraven chránit svou matku . Rus , který se
- my se motáme po starém kodaňském městě a hledáme < **sochu Kierkegaarda** .> Nejprve však narážíme na mohutného Bissenova lva
- bohatstvím perských koberců . Na jedné stěně je povinný < **portrét Lenina** ,> na druhé portrét samotného Felixe Dzeržinského .
- Radoněžského , kousek od něj se potutelně usmívá < **busta Lenina** .> Nabírám vodu u posvátných pramenů a vstupuji do ohromného
- sokolovna , kino , bezvadné koupaliště , náměstí se < **sochou Masaryka** ,> člověk mohl odtamtud jet tramvají do Mostu , nebo
- Jedl jsem čokoládové bonbony zabalené do krásných < **portrétů Mozarta** .> Ale žádný náhrdelník s portrétem nějakého umělce
- . RICHELIEU JAKO ČLOVĚK Existují dva protikladné < **obrazy Richelieua** .> Jeden představuje krvežíznivého tyrana , který dával
- anglického a velmi symbolického na skutečnosti , že nemáme < **sochu Shakespeara** .> Je něco úchvatně pokorného a mužného v samém faktu
- projížděl kolem Sloupové síně . Dělníci snášeli obrovský < **obraz Stalina** ,> který zakrýval celou fasádu . Jeden z dělníků pustil

6.3 Původ textu

V další části výzkumu jsme se zabývali původem textu. Zajímalo nás, zda se posesivní adjektiva a genitiv budou vyskytovat ve větším množství v textech původních nebo překladových.

Materiál získaný vyhledáváním v korpusu obsahuje celkem **3145** spojení s posesivními adjektivy, která se nacházejí převážně v překladových dílech z beletrie – **2447** dokladů. V původních textech jsme napočítali **698** příkladů.

Zcela zřejmý je převažující počet dokladů v překladech u proprií cizího původu, která mají početnější zastoupení vyhledaných výrazů, např. u jména *Alice* je z celkového počtu 43 případů pouze 5 z českých textů, u propria *Anna* je poměr 80:11, *Bill* 35:0, *Bosch* 33:0, *Brian* 32:0, *Damien* 38:0, *Eichmann* 22:0, *Gerald* 43:0, *Hamilton* 34:0, *Hess* 175:0, *Hitler* 118:27, *Joanna* 51:0, *John* 83:2, *Jones* 23:0, *Kevin* 28:0, *Mandelštam* 69:0, *Marie* 133:24, *Napoleon* 37:8, *Richelieu* 37:0, *Trevor* 39:0.

Naopak v českých textech jsme zaznamenali jména *Alena* (1 doklad v překladové literatuře, 14 v původních dílech), *Boženka* (0:11), *Jarda* (0:7), *Jirka* (0:17), *Milena* (0:30), *Mirek* (0:10), *Tomáš* (0:16), *Vilík* (0:21), příjmení *Havlíček* (0:6), *Hus* (0:9), *Kabíček* (0:6), *Marx* (1:7), *Masaryk* (0:22), *Sedlář* (0:10) a vlastní jména literárních hrdinů *Ahman* (0:10), *Dragon* (0:25), *Ladon* (0:32), *Tárik* (0:16), *Vecchio* (0:15).

Téměř stejný počet výskytů v překladové a domácí literatuře se vyskytuje u proprií *Effie* (5:6), *Helena* (33:27), *Martin* (14:6), *Josef* (13:17), *Lenin* (13:10), *Mozart* (9:3), *Stalin* (19:12), *Veronika* (7:5).

Jako příklad uvedeme jméno *Effie* (nejprve jsou zaznamenány doklady z překladových děl, poté z děl českých).

a)

- vyrazil dech . Tentokrát však nevyvážené tak lacino a < **Effiin výraz** ,> který jasně vypovídal , že mu věří , ho poněkud vyvedl
- . Když se Corridon začal po okapu soukat zpátky do < **Effiina pokojíčku** ,> rozhodl se , že s chlápkem v černém baretu si hlavu
- " Ale co když někdo přijde ? " " Řekněte , že jste < **Effiina kamarádka** .> Ale jsem tu hned . " Vzal ji kolem ramen a usmál
- lehká lichotka nepomohla rozmrazit studené světlo v < **Effiiných očích** ,> a když Ann řekla : " Jste moc laskavá , že jste dovolila
- přímo . " Potom to vypadá , že se budu muset řídit < **Effiinou radou** ,> " poznamenal . " Vytvořit si vlastní rodinu , takže

b)

- . Okamžitě se otevřely dveře a do světnice vpadly < **Effiiny přítelkyně** .> Jedna hezčí než druhá . Obklopily dívku a blahopřály
- svém . " Ale Effie má Jakuba ráda , " znepokojily se < **Effiiny kamarádky** .> " Nebo o tom pochybuješ ? " " Pochybuju , že ji má
- krb . " Jakube , koho tam hledáš ? " křikla jedna z < **Effiiných kamarádek** .> Jakub nestačil správně zareagovat a vyhrkl : " Alatu
- nechápe . " Kam jsi schoval tu šlapku ? " ptaly se < **Effiiny kamarádky** .> Nebyly rozhněvané , ale spíš zvědavé . " Tamhle !
- Sundal jí věnec . První se v situaci zorientovaly < **Effiiny kamarádky** :> Vložily mu do rukou nevěstinu korunu . Gron s předepsanými
- předepsanými slovy o věrné lásce navlékl korunu na < **Effiinu hlavu** .> Muzikanti zatroubili fanfáry . A pak za doprovodu

V případě spojení substantiv a posesivního genitivu není převaha dokladů v překladové literatuře tak výrazná. Z celkového počtu **556** spojení se jich v cizojazyčné beletrii vyskytuje **310** a v domácí literatuře **246**.

Pouze v překladové literatuře se vyskytují propria *Annie* (13:0), *Claire* (6:0), *David* (5:0), *Elvis* (5:0), *Fátima* (9:0), *Madona* (5:0), *Mandelštam* (6:0), *Richelieu* (5:0), *Susie* (10:0).

Převahu spojení substantiva + substantiva v genitivu jsme zaznamenali v původních českých textech u jmen *Ahman* (0:6), *Alena* (0:3), *Alláh* (1:6), *Bobina* (0:5), *Buddha* (5:16), *Dragon* (0:14), *Milena* (0:7), *Polla* (0:6).

U následujících jmen a příjmení je počet dokladů v překladových i nepřekladových dílech takřka shodný (první číslo vyjadřuje počet dokladů v překladech, druhé v domácí beletrii): *Eva* (4:3), *Hitler* (12:8), *Kristus* (17:26), *Ježíš* (5:8), *Lenin* (4:5), *Shakespeare* (2:5), *Stalin* (2:6).

Příjmení *Stalin* se v korpusu objevuje ve tvaru genitivu s posesivním významem celkem v 8 případech, z toho dvakrát v překladové a šestkrát v domácí literatuře:

a)

- projížděl kolem Sloupové síně . Dělníci snášeli obrovský < **obraz Stalina** ,> který zakrýval celou fasádu . Jeden z dělníků pustil

- , kteří nevidí nic špatného na tom nejotročtějším < **uctívání Stalina** .> Je samozřejmě pravda , že ti nespočetní angličtí

b)

- vyznavači zásad bolševismu , učení marxismu-leninismu , < **idejí Stalina** ,> vyzkoušení a pevní bojovníci komunismu . . . Přitom
- buď jako vítanou příležitostí k masovým čistkám v < **duchu Stalina** ,> nebo loupežnými výpravami k dosud ne dosti uvědomělým
- Hitlerových přísluhovačů . V roce 1948 se stala obětí < **přísluhovačů Stalina** .> V té době už bylo Jiřímu Voskocovi jasné , že exil
- Marxe , Engelse , Lenina - nesen jen docela malý < **obraz Stalina** .> Co to znamená ? Stalin prý nazýval Mao Ce-tunga "
- písň , namířené , běda , proti Hitlerovi , novému < **spojenci Stalina** .> Po letech však se Miller opět v mém životě objevil
- záře z ledna 1951 , že v září se zcela jasně zjevuje < **podobizna Stalina** .> Výška celé postavy činí asi 12 km a zvláště zřetelná

7. Porovnání výskytu posesivních adjektiv a genitivu

Zkoumaný materiál obsahoval celkem **3701** spojení, jejichž součástmi byla buď posesivní adjektiva, nebo substantiva v genitivu s významem přivlastňovacím. Již z předešlé části o původu textu vyplývá, že posesivita v beletristických dílech je vyjadřována převážně posesivními adjektivy. Konkrétně jsme zaznamenali **3145** příkladů s přivlastňovacími přídavnými jmény a **556** spojení, v nichž je posesivita vyjádřena genitivním tvarem podstatného jména.

Posesivní adjektiva převažovala u těchto jmen a příjmení (uvádíme padesát proprií, u nichž se v analyzovaném materiálu vyskytuje nejvíce konkordancí): *Adam* (43:6), *Alan* (20:1), *Alice* (43:2), *Anna* (91:2), *Bill* (35:1), *Bosch* (33:1), *Boženka* (11:1), *Brian* (32:3), *Damien* (38:2), *David* (28:5), *Edmund* (24:2), *Eichmann* (22:3), *Einstein* (23:2), *Eva* (48:7), *Felix* (22:2), *Frej* (26:1), *Gerald* (43:3), *Greg* (24:1), *Hamilton* (34:1), *Helena* (60:1), *Hess* (175:2), *Hitler* (145:20), *Charles* (26:1), *Charlotte* (38:1), *Jákob* (32:1), *Ježíš* (49:13), *Joanna* (51:1), *John* (85:2), *Jonathan* (22:2), *Jones* (23:2), *Josef* (30:4), *Kevin* (28:1), *Kristus* (116:43), *Ladon* (32:3), *Lenin* (23:9), *Maigret* (28:1), *Mandelštam* (69:6), *Marie* (157:7), *Martin* (20:1), *Masaryk* (22:2), *Milena* (30:7), *Napoleon* (45:6), *Oskar* (31:2), *Richelieu* (37:5), *Ruth* (24:2), *Sára* (41:3), *Shakespeare* (32:7), *Stalin* (31:8), *Trevor* (39:1), *Vilík* (21:1).

Jako ukázka nám poslouží příjmení amerického spisovatele *Ernesta Hemingwaye*, u něhož převažuje počet posesivních adjektiv nad genitivem v poměru 9:3.

a)

- práce . Nejméně jednou týdně navštěvoval s Roarkem < **Hemingwayův dům** .> Sídlo ve španělském koloniálním stylu se stalo jejich
- pravděpodobně si vzpomněl na oblíbené anatóma z jednoho < **Hemingwayova románu** .> " Co udělal ? " " Upřímně řečeno bych se nerad pouštěl
- hodiny . Teprve následující den jsem zjistil , že je to < **Hemingwayova žena** .> . . Probudil jsem se sám v posteli kdesi v patře
- kdesi v patře . Pravděpodobně jsem byl pořád ještě v < **Hemingwayově domě** .> Měl jsem vážnější kocovinu než obvykle . Odvrátil
- kritiků , kteří neumějí psát , dnes skandálně snižuje < **Hemingwayův význam** ,> a starý brach napsal v druhé polovině své dráhy pár

- filmu *For Whom the Bell Tolls* natočeném podle známého < **Hemingwayova románu** .> V Londýně jsem Juliu Firtovi slíbil - Firt mi , jak
- Prohlížím si interiér slavného baru - tedy zde se rodily < **Hemingwayovy myšlenky** .> . . Když jednou jen tak z nudy napsal na zeď verš
- lampa . A na stěně - záhada , kde se tu vzal - visí < **Hemingwayův portrét** .> Do velkého pokoje vedou z chodby dvoje dveře . Levé
- sedne ke stolu a začne vzrušeně psát . Vstane , upraví < **Hemingwayův portrét** ,> sundá ho , zkusí ho postavit na jiné místo . Znovu

b)

- svém sloupku napsal , že jsem nejlepší povídkář od < **dob Hemingwaye** .> Říkám mu , že se mýlí ; nevírn , kdo je nejlepší
- . tak jsem byl zase na ulici , Charles Bukowski , < **přítel Hemingwaye** ,> Ernieho , nikdy jsem nečetl SMRT ODPOLEDNE . kde
- Tak . . A tohle dej Inně . . (Postaví vedle Olgy < **portrét Hemingwaye** ,> tře si ruce .) Ona má přece smysl pro humor , že

Přibližně v šestině spojení je posesivní vztah uskutečněn genitivem příslušeného substantiva. Větší množství dokladů se nachází u proprií *Annie* (6:13), *Bobina* (0:5), *Fátima* (0:9), *Madona* (0:5), *Polla* (0:6), *Susie* (2:10). Od dvou do čtyř příkladů jsme zaregistrovali u následujících jmen: *Antikrist* (0:3), *Berka* (0:2), *Blum* (0:2), *Blythe* (0:2), *Daisy* (0:2), *Fatima* (0:2), *Gorgona* (1:3), *Helga* (0:2), *Hermína* (0:2), *Jane* (0:4), *Jessika* (0:2), *Kierkegaard* (0:2), *Máša* (0:3), *Memorie* (1:3), *Mona* (0:2), *Mordoch* (1:3), *Pierrot* (0:2).

Důvodem volby tvaru posesivního genitivu místo adjektiva je u některých výše uvedených jmen zřejmě palatalizace hlásek. K obměně hlásek *r/ř* by došlo u proprií *Maira* a *Mora*, zadopatrové souhlásky *g* a *k* by se změnilly na sykavky *ž* a *č* u jmen *Helga* a *Jessika*. Spojení s posesivním adjektivem naopak převažuje u jména *Olga*, u něhož se vyskytuje 11 tvarů s palatalizací *g > ž* a 5 případů s posesivním genitivem.

Převahu posesivního genitivu doložíme vlastním jménem *Annie*:

a)

- ji s děvčaty dlouho pozoroval . Vzpamatoval ho až < **Anniin pláč** .> Otočil se k ní i k ostatním a oznámil jim : " Bude

- Jane vyjít první . Když došli k autu , zastavil je < **Anniin hlas** .> " Janie Bonnerová ! " Otočila se a uviděla , že na
- tak hrozného dovolit ? Ze smutných úvah ji vytrhl < **Anniin hlas** .> " To bude Calvin . Říkala jsem ti , že si pro tebe
- myslela . " Než ji rychle odvedl za roh , uslyšela < **Anniin smích** .> " Nezapomeň na tu pupeční šňůru ! Calvin tě teď asi
- noviny , které držel v ruce , a za zády se mu ozval < **Anniin hlas** .> " Klid' se z mého pozemku , Calvine ! Nikdo tě nezval
- odtamtud občas slyšel , byl tichý hovor , šumění vody a < **Anniin kašel** .> Aspoň že teď nekouří . Věděl , že matka s Jane by

b)

- dopřán čas na odpověď , hlasité vrznutí dveří ohlásilo < **příchod Annie** .> Byla to hezká , zdravě vyhlížející dívka , na níž
- odtrhnout . Jasně vidí ten důvěrně známý a milovaný < **obličej Annie** ,> nyní změněný na příšernou masku odporné čarodějnice
- vyrovnávat se s těmi novými pocity , týkajícími se < **smrti Annie** .> Jakmile byl odvalen onen balvan na cestě mezi ním
- přijala alespoň nabízenou židli , a aniž by pustila < **ruku Annie** ,> unaveně se na ni posadila . Chvílemi seděla tiše
- nikým se neviděl . Jednou nebo dvakrát prošel kolem < **pokoje Annie** ,> ale nedokázal ten pohled unést . Nakonec zavřel dveře
- pro Tommyho Whittakera . Jeho čas se zastavil se < **smrtí Annie** .> " Něco ti řeknu - mně by to trvalo celý život , než
- jsem dnes poklidit . . . jak jsem ti říkal . . . < **hrob Annie** .> . . občas tam zajdu . . . mámu to vždycky potěší
- že se Liz nemohla ubránit vzpomínkám na dobu před < **smrtí Annie** ,> na dobu , která předcházela jejich odcizení . John
- restaurace , jí Tommy pomohl přestěhovat všechny věci do < **pokojíčku Annie** .> Výbavičku , kterou dostala , dala do velkých krabic
- kdyby je tam nedali , bylo by to , jako by popírali < **existenci Annie** .> Jenže ona tu byla s nimi , všichni spolu sdíleli

- mohla jejich hoře zmírnit . Ještě stále příliš trpěli < **ztrátou Annie** .> Otec přišel domů o chvíli později s náručí plnou
- v jiném stavu . Zajeli také odstrojit stromeček u < **hrobečku Annie** .> Zašli snad na všechna místa , kde spolu byli , jako
- posteli , vnímala bolest a přitom si mazlivě opakovala < **jméno Annie** .> Docela se jí hodilo nové jméno . Bude mít také novou

Nyní se ještě zmíníme o propriích, u nichž je počet příkladů v obou způsobech vyjádření přivlastňování totožný nebo se liší pouze nepatrně: *Achilleus* 4:2, *Alláh* 9:7, *Apollon* 2:3, *Brežněv* 2:2, *Cadik* 5:2, *Claire* 6:6, *Dionýsos* 3:4, *Homér* 2:2, *Izák* 3:3, *Jabla* 2:2, *Ježíšek* 4:4, *Jidáš* 5:3, *Jula* 4:2, *Kate* 5:3, *Kopp* 3:2, *Larsen* 2:2, *Lucka* 3:2, *Mary* 5:4, *Michail* 3:2, *Safira* 2:2, *Samuel* 4:2, *Sheila* 2:3, *Valentýna* 2:2.

Z výše vyjmenovaných vlastních jmen a příjmení vybíráme jméno řeckého básníka *Homéra*. U tohoto propria se v beletristických dílech v korpusu objevuje po dvou dokladech spojení posesivní adjektivum + substantivum a spojení substantivum + substantivum v genitivu:

a)

- taktických lekcích , studiu zahraničních válek a v < **Homérových verších** ,> které se učili nazpaměť . Sherman náhle pocítil obrovskou
- nepřekvapilo , že znala všechny podrobnosti téhle slavné < **Homérovy básně** .> Mnohokrát jsem viděla , jak ji četla . " Ale kde

b)

- jeho oči se třpytí jako opály . V antikvariátě je < **busta Homéra** ,> řecké a latinské knížky . Latinu máme třetí rok a
- opuštěného vermutu a brána do jatek , vyboulená jako < **oko Homéra** .> . . DĚJINA Stával jsem nejednou (když se Bůh dal

ZÁVĚR

Tématem diplomové práce byla konkurence posesivního genitivu a posesivních adjektiv v současné češtině. Konkrétně jsme analyzovali spojení nacházející se v dílech z oblasti beletrie, která jsou obsažena v Českém národním korpusu a obsahující substantivum v kterémkoliv pádě + posesivní adjektivum, nebo substantivum v genitivu. Naším cílem bylo zjistit, která spojení v textech převažují.

Ještě než jsme přistoupili k praktickému rozboru materiálu, zabývali jsme se tím, co o posesivních adjektivech najdeme v českých gramatikách. Kapitulu o tvoření posesivních adjektiv jsme zpracovali podle *Mluvnice češtiny I*, při psaní o jejich skloňování jsme čerpali informace z *Mluvnice češtiny II*. V oddílu o syntaxi jsme vycházeli z publikace *Knížka o slovosledu* Ludmily Uhlířové.

Ve druhé kapitole jsme se věnovali vztahu mezi složkami spojení podstatné jméno + přídavné jméno přivlastňovací a také vztahům z hlediska významového, dále užívání individuálně posesivních adjektiv a konkurenci posesivních adjektiv a genitivu. Čerpali jsme z článků, které vyšly v časopise *Naše řeč*: Hana Prouzová – *Přivlastňovací přídavná jména na -ův, -in v současné češtině*, *Umělcin životopis?*, Milan Hrdlička – *Palackého spisy*. Zpracované teoretické informace jsme využili v praktické části při třídění spojení.

Praktickou část jsme začali kapitolou, ve které jsme vysvětlili postup, který jsme použili při práci s korpusovým manažerem Bonito. V úvodní fázi výzkumného šetření jsme věnovali pozornost spojení složeným ze substantiva v kterémkoliv pádě + substantiva v genitivu. Takovýchto spojení bylo velké množství, a proto jsme museli výběr zúžit. Zaměřili jsme se tedy jen na spojení, v nichž substantivum v genitivu začíná velkým písmenem a spojení se nachází v syntaktické pozici na konci větného celku. Takovým spojení, které vyjadřuje posesivní vztah a je možné jej přeměnit na spojení s posesivním adjektivem, je např. *pod dohledem Alfreda – pod Alfredovým dohledem, ve prospěch Amandy – v Amandin prospěch*. Postupně jsme u substantiv v genitivu měnili ve vyhledávacím vzorci počáteční písmena a zaznamenávali jsme si jednotlivá propria. V další fázi výzkumu jsme u jednotlivých proprií zjišťovali, kolik spojení se v korpusu nachází s posesivním adjektivem a kolik s posesivním genitivem. Tímto postupem jsme si vytvořili podklady, které jsme podrobili analýze, jejíž výsledky jsme uvedli v následujících kapitolách.

Pro větší přehlednost jsme za postup při hledání v korpusu zařadili kapitolu, v níž shrnujeme, na která spojení jsme se nesoustředili, a naopak které doklady byly v centru naší pozornosti. Analyzováním dokladů v korpusu jsme z morfologických důvodů vyřadili spojení, která obsahují nějaký z dále vyjmenovaných členů: křestní jméno a příjmení, název společnosti, příjmení v množném čísle, vojenskou hodnost, povolání, jména příslušníků obyvatel světadílů, zemí a měst v plurálu, označení muže, ženy, neprovdané ženy, ženské příjmení, cizí propria zakončená na vokál. Syntaktické důvody vedly k vyřazení spojení, v nichž je proprium v genitivu rozvíto vedlejší větou přívlastkovou, popřípadě polovětnou konstrukcí, spojení, ve kterých se přivlastňuje více jedincům a ustálená spojení typu *Mozartova ulice*.

Následně jsme přistoupili k vlastní analýze materiálu. Nejdříve jsme provedli kvantifikaci materiálu. Celkem jsme vyhledáváním v korpusu získali **2703** spojení obsahující **144** jmen a **998** spojení se **42** různými příjmeními. Mezi propria, u nichž se v korpusu objevuje nejvíce dokladů, patří např.: *Hess* (177), *Hitler* (165), *Marie* (164), *Kristus* (159), *Anna* (93), *John* (87), *Mandelštam* (75), *Ježíš* (62), *Helena* (61), *Buddha* (55), *Eva* (55), *Joanna* (52), *Napoleon* (51), *Adam* (49), *Gerald* (46), *Alice* (45), *Gorgona* (45), *Sára* (44), *Richelieu* (42), *Damien* (40), *Trevor* (40), *Dragon* (39), *Charlotte* (39), *Shakespeare* (39), *Stalin* (39).

Následně jsme zkoumali charakter materiálu z několika hledisek. Sledovali jsme, zda má na vliv způsobu vyjádření přivlastňovacího vztahu pád podstatných jmen. Jak ve spojení podstatného jména s přivlastňovacím adjektivem, tak i ve spojení s podstatným jménem ve druhém pádě, převládají substantiva v nominativu, genitivu, akuzativu a lokálu. Ve větách plní funkci podmětu, předmětu a příslovečného určení. Méně výskyty byl zastoupen dativ (pád objektu) a instrumentál (pád objektu a adverbiale). Náš výzkum neprokázal, že by měl pád vliv na to, zda vyjádříme přivlastňovací vztah posesivním adjektivem nebo substantivem v genitivu.

Vztah mezi členy spojení, která obsahují podstatné jméno slovesné, ovlivňuje možnost užití prostředku pro vyjádření posesivity. Pokud jmenné spojení posesivního adjektiva a substantiva převedeme na větnou konstrukci, bude v ní adjektivum plnit funkci podmětu (vztah podmětový), např. *Jardovo vyprávění – Jarda vypráví*. Podstatné jméno v genitivu se naopak stává předmětem věty (vztah předmětový), např. *zavraždění Napoleona – zavraždit Napoleona*. Kromě těchto vztahů jsme se zaměřili i na spojení typu *Buddhova socha, portrét Lenina*, jejichž význam je socha představující Buddhu, portrét

představující Lenina. Celkem jsme zaznamenali **76** spojení, z nichž v **10** dokladech byla užita posesivní adjektiva a v **66** případech posesivní genitiv. Jelikož v těchto spojeních nejde o vztah autorství ani vlastnictví, je při vyjádření přivlastňovacího vztahu upřednostňována forma substantiva v genitivu.

V kapitole o charakteristice materiálu jsme se zabývali také původem textu. Zjistili jsme, že z počtu **3145** spojení s posesivními adjektivy, se jich **2447** vyskytuje v překladové literatuře a **698** v dílech původních. Konkrétně se v překladech jedná většinou o propria cizího původu, např. *Anna, Damien, Gerald, Hess, Hitler, Joanna, John, Mandelštam, Marie, Trevor*. V původních dílech jsou to naopak česká jména a příjmení a také jména literárních postav, např. *Boženka, Dragon, Jirka, Ladon, Masaryk, Milena, Tárík, Tomáš, Vecchio, Vilík*. U spojení obsahujících posesivní genitiv je počet dokladů téměř vyrovnaný. Z celkového množství **556** se jich v překladových dílech nachází **310** (např. *Annie, Claire, David, Elvis, Fátima, Madona, Mandelštam, Richelieu, Susie*) a v českých textech **246** (např. *Ahman, Alena, Alláh, Bobina, Buddha, Dragon, Milena, Polla*).

Poslední část analýzy se týkala porovnání výskytu posesivních adjektiv a genitivu. Materiál, který jsme zkoumali, byl tvořen **3701** spojeními vyjadřujícími vztah přivlastňování. Tento vztah byl ve **3145** příkladech vyjádřen posesivními adjektivy a **556**krát posesivním genitivem substantiv. První způsob vyjádření posesivity jsme zaznamenali například u následujících vlastních jmen a příjmení: *Adam, Alice, Anna, Damien, Eva, Gerald, Helena, Hess, Hitler, Charlotte, Ježíš, Joanna, John, Kristus, Mandelštam, Marie, Napoleon, Sára, Stalin, Trevor*. Druhým způsobem je přivlastňovací vztah uskutečněn například u proprií *Annie, Antikrist, Bobina, Fátima, Gorgona, Jane, Madona, Máša, Polla, Susie*.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, kterému ze dvou konkurenčních prostředků pro vyjádření přivlastňovacího vztahu se v beletristických textech dává přednost. Po analýze spojení, která jsme získali prací s korpusem, jsme dospěli k závěru, že v dílech z oblasti beletrie se posesivita vyjadřuje většinou přivlastňovacím přídavným jménem.

RESUMÉ

The topic of this thesis is competition between possessive genitive and possessive adjectives in contemporary Czech language. The aim of the work was to find out in which way possessiveness in imaginative literature texts is expressed.

The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part provides information about possessive adjectives and genitive, their using, factors causing that sometimes genitive case is used instead of possessive adjective and vice versa.

The practical part focuses on the explanation of the procedure that was used during searching in the corpus, then on the analysis of the studied material which includes: its quantification, character (the case of nouns, the relationship between members of the collocation, the origin of the text) and comparison of the occurrence of possessive adjectives and genitive. It was found out that in imaginative literature the possessive relationship is expressed by possessive adjectives above all.

ZDROJE

ČECHOVÁ, Marie – KRČMOVÁ, Marie – MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. NLN, Praha 2008, ISBN 978-80-7106-961-4.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. ISV nakladatelství, Praha 2000. ISBN 80-85866-57-9.

Český národní korpus – SYN2010. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

HAVRÁNEK, Bohuslav, JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. SPN, Praha 1988.

HRDLIČKA, Milan. Palackého spisy. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1999, roč. 82, č. 3. ISSN 0027-8203.

KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdenka (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, ISBN 80-7106-134-4.

Mluvnice češtiny I, Academia, Praha 1986.

Mluvnice češtiny II. Academia, Praha 1986.

NOVOTNÝ, Jiří. *Genitiv v současné spisovné češtině z hlediska její normy a kodifikace* (in Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti), Academia, Praha 1979.

Poziční morfologické tagy. Dostupné z: <http://utkl.ff.cuni.cz/~skoumal/morfo/>.

PROUZOVÁ, Hana. Přivlastňovací přídavná jména na *-ův*, *-in* v současné češtině. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1964, roč. 47, č. 3. ISSN 0027-8203.

PROUZOVÁ, Hana. Umělčin životopis? *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1986, roč. 69, č. 1. ISSN 0027-8203.

ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. SPN, Praha 1982.

UHLÍŘOVÁ, Ludmila. *Knížka o slovosledu*. Academia, Praha 1987.